

”VIHREÄ ON ELÄMÄN VÄRI”

Diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä

Teija Taimio c25755

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) -diakoni

TIIVISTELMÄ

Taimio, Teija. ”Vihreä on elämän väri” Diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä. Diak, Helsinki, kevät 2016, 68 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) -diakoni.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa asiakasnäkökulman tietoa Espoonlahden seurakunnan diakoniatyöntekijöille. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä sekä näkemyksiä virka-asun vaikutuksesta lähestyttävyyteen ja luotettavuuteen.

Opinnäytetyö tehtiin kvantitatiivisella tutkimusotteella. Aineisto kerättiin mielipidetiedustelulla. Analysointimenetelminä käytettiin kvantitatiivisia menetelmiä. Kohderyhmänä olivat Espoonlahden seurakunnan diakoniaruokailuun osallistuvat seurakuntalaiset. Aineisto kerättiin marraskuussa 2015 ja tammikuussa 2016.

Tutkimus osoitti, että virkapaidan käyttö tekee diakoniatyöntekijästä sekä lähestyttävämmän että luotettavamman. Virkapaita ja sen käyttö koettiin positiivisena.

Asiasanat: virkapuvut, diakonia, kohtaaminen, sanaton viestintä, kvantitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Taimio, Teija. ”Vihreä on elämän väri” Parishioners’ thoughts over the diaconal workers’ green uniform. Helsinki, Spring 2016, 68 p., 2 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to produce information from the client point of view for the Espoonlahti parish diaconal workers. The aim of the research was to find out the diaconal lunches participating parishioners’ thoughts over the diaconal workers’ green uniform and the use of it as well the viewpoints how the uniform affects the approachability and reliability.

The nature of the thesis was quantitative. The data was collected using a Gallup. The analysing stage was carried out using quantitative methods. The parishioners participating the diaconal lunches formed the target group. The data was collected in November 2015 and January 2016.

Based on the results, the use of the green uniform makes the diaconal worker both approachable and reliable. The green uniform and the use of it were experienced positively.

Key words: uniforms, diaconal work, social work of the church, encounter, nonverbal communication, quantitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PUVUN, VIRKAPUVUN JA ULKONÄÖN MERKITYS	8
2.1 Puvun ja virkapuvun merkitys	8
2.2 Ulkonäön merkitys nykypäivän työelämässä.....	9
3 VIRKAPUKEUTUMINEN SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ.....	10
3.1 Pukeutumisen sosiaalipsykologiaa.....	10
3.2 Tutkimuksia poliisin ja lentoemännän/stuertin virkapukeutumisesta.....	12
3.2.1 Poliisin virkapuku	12
3.2.2 Lentoemännän/stuertin virkapuku.....	13
4 DIAKONIATYÖNTEKIJÖIDEN JA PAPIEN VIRKAPUKEUTUMINEN	14
4.1 Yleistä	14
4.2 Ohjeistus virka-asuista	14
4.3 Kirkolliset eli liturgiset värit	15
4.4 Diakoniatyöntekijöiden virka-asujen historiaa	19
4.5 Diakoniatyöntekijöiden nykyinen virkapukeutuminen.....	20
4.6 Pappien virkapukeutumisen historiaa	21
4.7 Pappien nykyinen virkapukeutuminen.....	26
4.8 Diakonaatista ja kaavaillusta virka-asusta	27
5 DIAKONIATYÖ – TASAVERTAISTA YHTEISTYÖTÄ.....	30
6 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ.....	34
6.1 Espoonlahden seurakunta ja sen diakoniatyö.....	34
6.2 Diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttö Espoonlahden seurakunnassa	34
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymys.....	37
7.2 Tutkimuksen menetelmät.....	38
7.2.1 Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus.....	39
7.2.2 Mielipidetiedustelu.....	40

7.3 Aineiston keruu	41
7.4 Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja pätevyys	42
8 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET	45
8.1 Lähestyttävyys ja luotettavuus	45
8.2 Mielenpitoja virka-asun käytöstä	49
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	53
9.1 Johtopäätökset ja pohdintaa	53
9.2 Jatkotutkimusehdotuksia	55
9.3 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu	56
LIITTEET	65
LIITE 1: Mielenpidetiedustelun saatekirje	65
LIITE 2: Mielenpidetiedustelu	66

1 JOHDANTO

Diakoniatyö on asiakkaan kanssa tehtävää tasa-arvoista yhteistyötä. Diakoniatyöntekijältä vaaditaan lähestyttävyyttä ja läsnäoloa. Asiakkaan täytyy saada poikkeuksetta kokemus siitä, että hän tulee kohdatuksi. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 41–42; Malinen 2012, 79–80.) Diakoniatyöntekijän pukeutuminen voi vaikuttaa siihen, miten asiakas kokee diakoniatyöntekijän lähestyttävyyden ja luotettavuuden.

Pukeutumista ja virkapukeutumista voidaan tarkastella sosiaalipsykologiselta kannalta. Näin tarkasteltuna pukeutuminen on yksi osa sanatonta kommunikaatiota tai viestintää. (Ojala & Uutela 1993, 77; Helkama ym. 2015, 226.) Diakoniatyöntekijän vihreän virkapaidan käyttö ei saisi vaikuttaa negatiivisesti diakoniatyöntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen.

Olen pohtinut opiskeluni kuluessa diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttöä ja sitä, milloin sitä tulisi käyttää. Miten asiakkaat virkapaidan kokevat? Miten sen käyttö muuttaa vuorovaikutusta? Voiko sen käyttö luoda liian virallisen tunnelman, jolloin vuorovaikutus voi vaikeutua? Miten ihmiset ylipäätään tunnistavat diakoniatyöntekijän virkapaidan? Diakoniatyöntekijöiden virkapaidan käytöstä ei ole virallisia ohjeita. Aiheesta ei myöskään ole aikaisemmin tehty opinnäytetyötä. Idea tähän opinnäytetyöhön ja sen asiakasnäkökulmaan tuli Espoonlahden seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä seurakuntaharjoitteluni aikana syksyllä 2014. Minun oli helppo tarttua aiheeseen, koska olin miettinyt näitä kysymyksiä.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää Espoonlahden seurakunnassa, millaisia ajatuksia diakoniaruokailuun osallistuvilla seurakuntalaisilla on diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä. Lisäksi selvitän, kumpaa he pitävät toisaalta lähestyttävämpänä ja toisaalta luotettavampana: vihreään virkapaitaan pukeutunutta diakoniatyöntekijää vai ilman virkapaitaa olevaa.

Papeilla ja diakoniatyöntekijöillä saattaa olla eriäviä näkemyksiä diakoniatyöntekijöiden virkapaidan käytöstä ja lisäksi näkemykset voivat vaihdella seurakunnittain. Myös nuo-

risotyönohjaajien sinisestä virkapaidasta tuntui seurakuntaharjoitteluni aikana syksyllä 2014 olevan keskusteluja meneillään. Keräsin esitietoa ryhmähaastattelemalla kirkkoherraa, johtavaa diakonian viranhaltijaa ja yhtä diakoniatyöntekijää harjoitteluni aikana 16.12.2014 (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014).

2 PUVUN, VIRKAPUVUN JA ULKONÄÖN MERKITYS

2.1 Puvun ja virkapuvun merkitys

Yksinkertaisimmillaan puku määritellään siten, että puku suojaa säältä sekä toisten ihmisten katseilta ja kosketukselta. Puku on kuitenkin paljon muutakin. Puku on sekä ruumiin peite että sen paljastaja. Puku tarjoaa fyysisen suojan lisäksi sosiaalisen ja symbolisen suojan. Puku on vuorovaikutuksen ja itsen esittämisen keskeinen väline. Puvulla on sekä yhteisöllinen että ihmisen olemassaoloon liittyvä puolensa. (Utriainen 2006, 29.)

Kommunikaatio on vuorovaikutuksessa ilmenevää sanallista ja sanatonta käyttäytymistä. Siten kommunikaatioon sisältyvät kaikki ihmisen käyttäytymisen toiminnot kuten ilmeet, eleet, ja asennot sekä ylipäättään koko se tapa, jolla toinen ihminen kohdataan. Sanattomalla viestinnällä on huomattavan suuri painoarvo ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa; joidenkin tutkijoiden mukaan jopa 60 prosenttia sosiaalisesta kanssakäymisestäämme on sanatonta viestintää. Hyvässä vuorovaikutuksessa sanallinen ja sanaton viestintä ovat yhdenmukaisia. Kriittisissä tilanteissa on havaittu, että sanaton viestintä on luotettavampi. Sosiaalipsykologisessa lähestymistavassa korostetaan kommunikaatiotapahtuman sosiaalisia ja vuorovaikutukseen liittyviä puolia. Ihmiset eivät pelkäävät välitä tietoa tai pyri vaikuttamaan toiseen ihmiseen, vaan kommunikaatio on vuorovaikutuksen perusta. Puku tai vaatteet ovat yksi osa sanatonta kommunikaatiota ja ne voidaan määritellä kuuluvaksi välinekommunikaatioon. Välinekommunikaatiolla tarkoitetaan esineiden avulla välitettävää viestintää. Sanaton kommunikaatio on kulttuurisidonnaista, ja se opitaan malleja jäljittelemällä. Sen lisäksi ihmisillä on yksilöllisiä hahmotus- ja kommunikointimalleja. (Ojala & Uutela 1993, 76–77; Kauppila 2005, 33; Kamila 2012, 38.)

Hyvän virkapuvun tulee kestää aikaa ja kulutusta. Virkapuvun tulee olla sellainen, että asiakkaat kokevat sen lähestyttäväksi. Sen on oltava tarkoituksenmukainen. Virkapuvun pitää vastata yrityksen tavoittelemaa brändiä. Myös työntekijöiden tulee olla tyytyväisiä virkapukuihinsa, koska sitä kautta he sitoutuvat niihin ja samalla työnantajaansa. (Martelius 2015, D2–D3.)

2.2 Ulkonäön merkitys nykypäivän työelämässä

Nykyinen yhteiskuntamme painottaa ulkonäköä. Voidaankin sanoa, että kulttuurin myötä myös työ on visualisoitunut ja estetisoitunut. Erityisesti asiakaspalvelualoilla niin sanottu uusi työ on tuonut ulkonäön ja ruumiillisuuden merkitykset esille. Uuden työn keskeisiä käsitteitä ovat emotionaalinen työ eli tunnetyö ja esteettinen työ. Näillä tarkoitetaan työntekijän älyä ja tunteita, aloitteellisuutta, vastuullisuutta ja kommunikaatiokykyä. Nykypäivän työelämässä työntekijän kaikki nämä mahdolliset kyvyt ja yleiset taidot pyritään ottamaan käyttöön pelkän ammattitaidon lisäksi. Ruumiillisuutta sekä rakennetaan että korostetaan univormuilla, hoikkuus-, pituus-, pukeutumis- ja meikkaussäännöillä. Pukeutumisen ohella ruumiin asennot sekä eleet ja ilmeet vaikuttavat siihen, miten ulkoasu koetaan ja tulkitaan. (Kamila 2012, 16, 22, 27, 30.)

Arkielämässä ihmiset tekevät päättelyitä muiden taidoista ja luonteesta ulkonäön; kasvojen, vaatteiden ja ruumiin perusteella. Sosiaalipsykologian tutkimukset osoittavat, että niillä on hyvin suuri merkitys sosiaalisessa kanssakäymisessä. (Koskennurmi-Sivonen 2012, 17.)

3 VIRKAPUKEUTUMINEN SOSIAALIPSYKOLOGISENA ILMIÖNÄ

3.1 Pukeutumisen sosiaalipsykologiaa

Pukeutumisen sosiaalipsykologia on kiinnostunut paitsi siitä mitä vaatteet merkitsevät myös niistä prosesseista, joissa vaateen merkityksen määrittely tapahtuu. Pukeutumisen viestit ovat riippuvaisia ajasta ja paikasta eli kontekstista. Kontekstiin sisältyvät sekä vaateen kantajan että havainnoijan ominaisuudet ja molempien tarinat sekä sen tilanteen luonne, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Pukeutumisella on merkityksensä paitsi arkielämässä myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 14–15.)

Pukeutumisen sosiaalipsykologiseen tutkimukseen voidaan valita erilaisia teoreettisia perspektiivejä, jotka näkökulmina tai lähestymistapoina ohjaavat tutkimusta. Yhteen perspektiiviin voi sisältyä useita teorioita. Teoriat puolestaan sisältävät useita käsitteitä. Teoreettisia perspektiivejä voidaan myös yhdistää, jolloin tutkimuksessa näkökulmia on useita. Pukeutumisen kontekstuaalinen perspektiivi on tällainen laaja-alainen ja poikkitieteellinen lähestymistapa, jossa on läsnä kolme näkökulmaa. Nämä näkökulmat ovat kognitiivinen eli tiedollinen perspektiivi, symbolisen vuorovaikutuksen perspektiivi ja kulttuurinen perspektiivi. Kolmen perspektiivin yhdistelmänä voidaan pukeutumista ja ulkonäköä ymmärtää ja selittää monitasoisesti ja eri laajuisissa konteksteissa.

Miten pukeutuminen havaitaan, ja miten ihminen ilmaisee ja vaikuttaa pukeutumisellaan yksittäisten ihmisten näkökulmasta?

Miten pukeutumisen merkitykset toimivat jokapäiväisessä elämässä ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tai millä tavalla laajassa kulttuurisessa ja historiallisessa yhteydessä?

Kontekstuaalinen perspektiivi selventää, kuinka yksi historiallinen konteksti johtaa toiseen tai yksi kulttuurinen konteksti vaikuttaa toiseen tai kuinka yksi sosiaalinen konteksti tuo vaikutteita ihmisten tulkintoihin muissa sosiaalisissa konteksteissa. Näin voidaan ymmärtää, miten pukeutumisen merkitykset syntyvät, milloin ne muuttuvat ja miten sosiaalinen vuorovaikutus muokkaa pukeutumisen merkityksiä. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 17, 20–21; Koskennurmi-Sivonen 2012, 88–89.) Kaikilla

perspektiiveillä on lähtökohtana, että ihmiset käyttävät vaatetusta – kuten muitakin kulttuurisia objekteja – järjestääkseen ja ymmärtääkseen jokapäiväistä elämäänsä (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 17, 20–21).

Kognitiivisessa perspektiivissä keskitytään yksilön ajatusprosesseihin ja siihen, miten ne johtavat sosiaaliseen havaitsemiseen. Näin tarkasteltuna ihminen käyttää pukeutumisen merkityksiä yksinkertaistamaan monimutkaisia tilanteita. Kun keskitytään virkapukuun, voidaan hyväksyttävällä tavalla jättää henkilö taka-alalle sekä havainnoida henkilöä ja hänen persoonaansa vain vaatetukseen liittyvien merkitysten perusteella. Tämä luo myös tilanteen, jossa samaan luokkaan kuuluvien yksilöiden odotetaan käyttäytyvän samalla tavalla eli rooliodotukset syntyvät. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 17.)

Symbolisen vuorovaikutuksen perspektiivi käsittelee yksilön minää ja sosiaalista vuorovaikutusta eikä ihminen tai hänen ulkoasunsa ole erotettavissa sosiaalisesta kontekstistaan. Virkapukeutumista voidaan tarkastella tästä perspektiivistä joko siten, että toinen osapuoli on samalla tavalla virkapukeutunut tai hän on muu henkilö. Kun molemmat ovat virkapuvuissa, saattavat he muovata käyttäytymistään samankaltaiseksi tai toisaalta he voivat jättää roolinsa ja käyttäytyä enemmän omina persooninaan, koska molemmat tietävät, ettei kukaan tässä tilanteessa vaadi heiltä yleisten odotusten mukaista käytöstä. Kun toisena osapuolena on muu henkilö, saattaa hän muuttaa käyttäytymistään tilanteeseen sopivaksi. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 18–19.)

Kulttuurisessa perspektiivissä tarkastellaan symbolisia ulkoasuja laajassa yhteisten arvojen ja uskomusten kontekstissa, jossa yhteisiä arvoja tuotetaan ja uudistetaan kulttuurimuotojen kautta. Tällöin ulkoasu ilmentää syvempiä merkityksiä eli ideologisia viestejä. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 20.)

Yhden episkopaalisen papin kokemuksen mukaan papinpukua voidaan käyttää siitä syystä, että se näyttää, että ”olen käytettävissä keskusteluihin, sielunhoitoon ja muihin keskusteluihin”. Ihmiset tunnistavat papinpuvun perusteella. Papinpukua voidaan käyttää myös siitä syystä, että se on virkapukeutumista aivan kuten jonkun muun ammatin edustajan virkapukeutuminenkin. Papinpuvun kantaja suhtautuu tarvittavalla vakavuudella ammattiinsa. Se ei kuitenkaan merkitse sitä, että sen kantaja toimisi automaattises-

ti hyvin ja esimerkillisesti. Papinpuku merkitsee etuoikeutta ja valtaa niille, jotka ovat papinpuvun käyttämistä vastaan. Ne, joilla on ennakkokäsityksiä papeista, voivat purkaa turhautuneisuutensa virka-asuun pukeutuneeseen pappiin. (Adam 2005, 9–10.)

3.2 Tutkimuksia poliisin ja lentoemännän/stuertin virkapukeutumisesta

Tuon esille kahden eri ammattikunnan virkapuvuista tehtyjä tutkimuksia. Halusin saada lisänäkökulmaa virkapukuihin ja siihen, mikä merkitys eri ammattikuntien virkapuvuilla on. Voin verrata oman tutkimukseni tuloksia näiden ammattikuntien virkapuvuista tehtyjen tutkimusten tuloksiin.

3.2.1 Poliisin virkapuku

Rikosoikeuden professori Richard Johnson (2001, 27–28) toteaa tutkimusten osoittavan, että vaatetuksella on suuri merkitys ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Etenkin ensivaikutelman luomisessa vaatetuksen merkitys korostuu, jolloin yhdessä fyysisen ulkonäön kanssa vaatetuksella on suurempi vaikutus kuin ihmisen persoonallisuudella. (Johnson 2001, 27–28.)

Poliisin virkapuvuista ja niiden vaikutuksesta on tehty useampia tutkimuksia Yhdysvalloissa. Tutkimusten perusteella poliisin virkapuku välittää sen kantajasta voiman ja arvovallan. Poliisin virkapukeutumisella on voimakas psykologinen merkitys. Kun ihmiset kohtaavat toisiaan, he alitajuisesti etsivät vihjeitä toisistaan ymmärtääkseen toisiaan. Poliisin virkapuku antaa vahvan viestin kantajansa arvovallasta, kyvykkyydestä ja asemasta. Myös ihmisen omat ennakkokäsitykset poliiseista vaikuttavat. Joillakin ihmisillä herää ylpeyden ja kunnioituksen tunteita, toisilla taas pelon ja vihan tunteet saattavat herätä. Ihmiset, jotka kohtaavat poliisin virkapuvussa, tekevät enemmän yhteistyötä ja pitävät rikolliset aikomuksensa aisoissa. Muutokset perinteiseen poliisin virkapukuun voivat johtaa ihmisten kokemusten muutoksiin. Virkapukeutumisen tyyllillä, lakimallilla, kankaan värillä ja jopa virkapuvun ja varusteiden kunnolla on vaikutuksensa siihen, miten ihmiset kokevat poliisin virkapuvun. (Johnson 2001, 28, 31–32.)

3.2.2 Lentoemännän/stuertin virkapuku

Lentoemännät ja stuertit käyttivät 1990-luvulla vuoden verran rentoa työasua virkapuvun asemasta yhdysvaltalaisen lentoyhtiön Sun Country Airlines palveluksessa. Rento työasu muodostui lyhythihaisesta t-paidasta lentoyhtiön logolla ja vuodenaikasta riippuen joko khaki-housuista tai khaki-shortseista sekä valkoisista tennistossuista ja sukista. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoidulla haastattelulla, johon osallistui 32 lentoemäntää ja 5 stuerttia eli yhteensä 37 henkilöä. He käyttivät ensin virkapukua, sitten rentoa työasua ja jälleen virkapukua. Tutkimuksessa haluttiin selvittää näiden asujen vaikutukset lentoemäntien ja stuerttien kokemukseen omasta roolistaan ja itsestään työympäristössä. Tutkimuksessa haluttiin lisäksi selvittää, miten eri asut vaikuttivat vuorovaikutukseen työtovereiden ja asiakkaiden kanssa. (Adomaitis & Johnson 2005, 88, 92–93.)

Tutkimuksen tuloksena virkapuvulla todettiin olevan suuri merkitys sekä kantajalle itselleen että asiakkaille ja työtovereille. Virkapuvun tyyppi vaikutti kantajansa käytökseen: siihen kuinka usein virkapuvun kantaja korjaili meikkiä tai hiuksiaan, kuinka virkapuvun kantaja koki identiteettinsä lentoemäntänä tai stuerttina sekä miten hän koki ammattitaitonsa. Kun virkapukuna oli puku, oli työote pidättyväinen ja sen kantaja tunsi olevansa kyvykkäämpi työssään. Virkapuvun kantaja koki viestimisen ja auktoriteettinsa välittämisen tehokkaaksi. Matkustajat eivät osanneet tai halunneet yhdistää lentoemännän tai stuertin identiteettiä rentoon asuun. Kun virkapukuna oli rento työasu, työtökin oli rennompi. Myös asiakkaat olivat ajoittain epäkunnioittavia ja vuorovaikutus saattoi olla vaikeaa. Rento asu vähensi lentoemännän ja stuertin auktoriteettia. Se loi esteitä lentoemännän ja stuertin työhön sekä vähensi heidän työnsä tehokkuutta. (Adomaitis & Johnson 2005, 98–100.)

Lentoemäntää on pidetty tyypiesimerkkinä emotionaalisen työn tekemisestä; lentoemäntä pyrkii oman kehonsa kautta luomaan hyvän ja turvallisen vaikutelman lentomatkustajille. Tällainen työntekokäyttäytyminen on osa lentoyhtiöiden tietoista strategiaa. Asiakaspalveluhenkisyuden ohella lentoemäntien esteettisen työn elementit – viehättävä ulkonäkö ja työpukeutumisen klassisuus yhdistettynä ajanmukaiseen tyylikkyyteen, työpuvun hienoiseen muunneltavuuteen sekä helppokäyttöisyyteen – ovat kuuluneet tietoisesti lentoyhtiöiden brändin rakentamiseen. (Kamila 2012, 25–26.)

4 DIAKONIATYÖNTEKIJÖIDEN JA PAPPIEN VIRKAPUKEUTUMINEN

4.1 Yleistä

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on ollut keskusteluja käynnissä jo vuosikymmenten ajan uuden hengellisen viran perustamisesta pappisvirasta erilliseksi osaksi kirkon erityistä virkaa (diakonaattikeskustelu, virkarakennekeskustelu, diakonivirkauudistus). Luterilaiset tunnustuskirjat tarkoittavat erityisellä viralla papin ja piispan virkaa. Molempien tehtäviin kuuluu evankeliumin opettaminen ja sakramenttien jakaminen. Diakonaatille on kaavailtu myös omaa virka-asua. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 88–90; Komulainen 2012, 197; Malkavaara 2015, 8, 160, 223; Sakasti 2015a.) Diakoniatyöntekijän virka-asun historian tuntemiseksi täytyy tuntea myös papin virka-asun historiaa. Edeltävistä syistä johtuen käsittelen diakoniatyöntekijän virka-asun lisäksi myös papin virka-asua. Käsittelen myös kirkolliset eli liturgiset värit, sillä symboliikkaa esiintyy virka-asujen lisäksi myös väreissä.

Työvaatetus tarkoittaa työssä käytettävää vaatetusta, joka voi olla tavallinen vaatetus, suojavaatetus tai ammattivaatetus. Ammattivaatetus puolestaan tarkoittaa tietyn ammattikunnan jäsenten yhtenäistä työvaatetusta. Papin virkapukeutuminen merkitsee ammattikuntaan kuulumista ja muista erottumista. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 13–14.) Samoin voidaan ymmärtää diakoniatyöntekijänkin virkapukeutuminen.

4.2 Ohjeistus virka-asuista

Diakoniatyöntekijän virka-asusta ei ole olemassa piispainkokouksen virallista ohjeistusta. Ohjeistus virka-asuista on jäänyt Diakoniatyöntekijöiden Liiton (DTL) suositukseksi eikä sitä ole virallistettu. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 10, 70, 81; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2008, 66.) Piispainkokous on antanut tuomiokapituille suositusluonteiset ohjeet piispan ja papin virka-asuista (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 10; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2008, 65; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 52–54).

Missään ei ole säädetty, kuinka kirkon työntekijöiden virkapukeutumisesta ja viran tunnuksista päätetään ja annetaan ohjeet. Päätösvalta kuuluisi luontevimmin piispainkokoukselle, joka voi tehdä muutosesityksen kirkolliskokoukselle. Kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen tarvitaan muutokset, jotta piispainkokous saa toimivallan diakonian virkojen ja muiden hengellisten virkojen virkapukeutumisen ja viran tunnuksista päättämiseen ja määräysten antamiseen. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 10–11.) Piispainkokouksen viimeisimmät suositukset papin virkapuvusta ja virkapukeutumisesta ovat vuosilta 2001 ja 2010. Piispainkokous päätti vuonna 2001 palata muiden hengellisten virkojen, myös diakonian virkojen, tunnuksia ja virkapukeutumista koskevan ohjeistuksen laatimiseen vasta, kun kysymys kirkon virkarakenteesta eli diakonaatista on ratkennut. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2008, 65; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 52–54.)

4.3 Kirkolliset eli liturgiset värit

Kristillinen värisymboliikka on saanut aineksia ennemminkin antiikin Kreikasta ja Roomasta kuin Raamatusta. Raamatussa värimaailma ei ole kovin keskeinen asia. Värien tulkinnassa on niille annettu uusi kristilliseen uskoon soveltuva sisältö. Samoin on tapahtunut monille antiikista omaksutuille tavoille ja uskomuksille sekä eri maiden kansanuskomuksista kristilliseen elämään saaduille tavoille ja vaikutteille. Kirkollinen värijärjestelmä vaihtelee eri aikoina ja eri kristillisissä yhteisöissä. (Lempiäinen 2002, 376–377.)

Jo varhain on värein ilmaistu kirkkovuoden eri pyhäpäivät ja niihin liittyvät viikonpäivät. Koko vuoden kattava värijärjestelmä on kehittynyt läntisessä kristikunnassa vanhan ajan lopulta lähtien. Uskonpuhdistuksen jälkeen Englannin anglikaaninen kirkko säilytti sen lähes sellaisenaan, reformoidut kirkot puolestaan hylkäsivät sen. Luterilaiset pitivät värejä kuten messuvaatteitakin ehdonvallan asioina: niitä voitiin noudattaa tai olla noudattamatta. Ortodoksit omaksuivat liturgiset värit hitaammin käytännön ollessa yhä edelleen epäyhtenäinen. (Lempiäinen 2002, 377.)

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa värit näkyvät lähinnä kirkkotekstiileissä. Uskonpuhdistuksen jälkeen Ruotsi-Suomessa messupuvut pääosin säilytettiin. Värien käy-

tössä kuitenkin taannuttiin. Valistuksen ajalla 1700-luvun lopulla ja pitkälle 1800-luvulla käytettiin lähes yksinomaan mustaa. Kiinnostus värisymboliikkaa kohtaan virisi uudelleen 1900-luvun alkupuolella, mutta laajemmin vasta 1950- ja 1960-luvuilla. Viittä kirkollista perusväriä sisältäviä tekstiilisarjoja alettiin hankkia kirkkoihin. Nämä liturgiset viisi väriä ovat: valkoinen, vihreä, punainen, violetti/sininen ja musta. Niiden käyttö määräytyy kirkkovuoden ajankohdan mukaan. Suomen evankelis-luterilainen kirkko sai vaikutteita värisymboliikan uudelle tulemiselle Englannin anglikaanisesta kirkosta. Samoin vaikutteita saatiin Ruotsista, jossa korkeakirkollinen siipi kiinnitti suurta huomiota jumalanpalveluselämän visuaaliseen ilmeeseen. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 377–378.)

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa värit vaihdetaan aina pyhää edeltävänä iltana. Yleensä sunnuntain väri on käytössä koko viikon seuraavaan lauantai-iltaan asti. Poikkeuksen muodostavat muutamat pistepyhä-sunnuntait, jolloin maanantaina palataan kirkkovuoden ajankohdan mukaiseen väriin. Väreillä on oma symbolisisältönsä myös kirkkotaiteessa ja muussakin taiteessa silloin, kun aihe on kirkollista perua. (Lempiäinen 2002, 378.)

Valkoinen on monissa kulttuureissa puhtauden, viattomuuden, täydellisyyden ja synnitömyyden väri. Vanhan testamentin profeetat puhuvat siitä, kuinka ihmisten veriruskeat tai verenpunaiset synnit tulevat valkeiksi kuin lumi tai puhdas villa (Jes. 1:18). Valkoinen neitsyyden värinä on yhdistetty neitsyt Mariaan, muttei niinkään hänen vaatteissaan kuin esimerkiksi kukkasymboliikassa. Jeesus-lapsen asemaa maailman valona ilmaistään valkoisella. Raamatussa valkoinen on myös taivaallisen valon ja enkelien väri. Kirkollisen symboliikan valkoinen on myös erityinen ilon väri. Näistä merkitysisällöistä johdetaan se, mitä kirkkovuoden aikoja valkoinen symboloi; valkoista käytetään kirkkovuoden suurina juhlapäivinä kuten jouluyönä ja -päivänä, pääsiäisyönä ja -päivinä, loppiaisena ja mikkelinpäivänä. Valkoinen sopii kirkollisiin toimituksiin aina. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 379–380.)

Kirkkovuotta hallitseva väri on vihreä, joka on elämän, toivon ja kasvun väri. Värin merkitys on saatu luonnosta. Kirkkotaiteessa toisinaan on käytetty vihreää valkoisen sijasta ylösnousemuksen, kuolemattomuuden ja ikuisen elämän värinä. Toisaalta maasidonnaisuutensa vuoksi vihreää on käytetty myös yhdistyneenä helvettiin, paholai-

seen ja demoneihin. Vihreällä on myös toinen kielteinen merkitys kateuden värinä. Kirkkovuoden vihreitä jaksoja on nimetty arkijaksoiksi, ja siksi vihreää kutsutaan joskus harmaan rinnalla arjen väriksi. Silloin kun kirkkovuoden tekstit puhuvat siitä, mitä on arjen kristillisyyttä, mitä elämä uskossa merkitsee ja miten uskon tulisi ilmetä jokapäiväisessä elämässä, käytetään vihreää. Vihreää käytetään loppiaisesta laskiaiseen ja lähes kaikkina helluntain jälkeisen ajan pyhinä. Kristinuskon ulkopuolella vihreä on muun muassa profeetta Muhammedin ja koko islamin pyhä väri sen kuvatessa paratiisin vehreyttä. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 385.)

Kristillisen symboliikan punainen on tulen väri ja sellaisena Pyhän Hengen, uskon ja Kristuksesta todistamisen väri. Raamatussa kerrotaan, että Pyhän Hengen vuodattaminen ensimmäisenä helluntaina näkyi kielten tapaisina tulenlieskoina kunkin apostolin päällä (Ap.t. 2:3). Siksi punainen kuuluu helluntaihin. Lisäksi punaista käytetään muun muassa pyhäinpäivänä sekä apostolien ja marttyyrien päivinä kuten tapaninpäivänä. Punainen on katolisessa kirkossa paavin ja kardinaalien väri. Paavin tunnuksena punainen lienee maallista perua. Punainen on ollut jo antiikin ajoista lähtien johtavan luokan väri. Kirkkotäiteessä punaista on pidetty taivaallisen loiston värinä, koska marttyyrien uskottiin pääsevän heti kuollessaan taivaaseen. Mariaa kuvaavissa teoksissa punaisen käyttö kuvaa paitsi Marian asemaa marttyyrien kuningattarena niin myös hänen äidinkäytännön. Raamatussa punaisella ei ole paljon merkitystä. Punaisella on erilaisissa kulttuureissa toisistaan poikkeavia merkityssisältöjä. Se on houkutusten ja kiusauksen väri. Liikennevaloissa se merkitsee ajokieltoa. Poliittinen merkitys sillä on ollut sen kuvatessa hallitsijan mahtavuutta ja aatteen paloa. Erityinen merkitys punaisella on vallankumouksen ja kommunismin värinä. Usein punainen on ollut elämän väri. Punaisella on ilmaistu uskoa, lämpöä ja rakkautta. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 380–383.)

Piispojen tunnus muuttui 1800-luvun puolivälissä karminpunaisesta violettiin, ja sittemmin se omaksuttiin käyttöön anglikaanisissa ja monissa luterilaisissa kirkoissa. Myös Suomen piispat kantavat violettiä papinpaitaa. Piispojen violetti lienee maallista perua. Rooman keisareilla violetti oli punaisen rinnalla tai sen sijasta heidän arvonsa tunnus. Punaisen rinnalla violettiä on pidetty veren värinä. Siksi violetti kuvaa kärsimystä. Ennen kaikkea se on kuitenkin katumuksen, parannuksen ja odotuksen väri. Tämän mukaisesti violettiä käytetään toisena, kolmantena ja neljäntenä adventtisunnuntai-

na sekä paastonaikana ja hiljaisella viikolla. Violetin rinnalla voidaan käyttää myös tummaa sinistä. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 381, 384.)

Kristillisen symboliikan sininen kuvaa taivaasta Jumalalta tulevaa siunausta. Sininen liittyy myös neitsyt Mariaan. Se kuvaa Marian taivaallista rakkautta. Katolinen kirkko alkoi jo varhain kutsua Mariaa taivaan kuningattareksi. Sinisen vaatteen tai viitan ohella tätä asemaa kuvaa Marian päässä oleva kruunu tai tähtiseppelä. Sininen on Marian väri kirkkotaiteessa. Luterilaisessa kirkossa Mariasta ei puhuta taivaan kuningattarena. Maria-juhlien, jotka ovat pohjimmiltaan Kristus-juhlia, liturginen väri on valkoinen. Vuoden 1999 evankeliumikirjassa 4. adventtisunnuntaista tuli Marian odotuksen sunnuntai liturgisen värin ollessa odotuksen väri eli violetti. Jos sen vaihtoehtoa sinistä käytetään, niin silloin se ei ole Marian väri, vaan se ilmaisee kirkkovuoden ajankohdan luonnetta. 1900-luvun lopulta lähtien sinistä on käytetty Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa katumuksen ja parannuksen värinä. Veden värinä sininen esiintyy kirkollisissa yhteyksissä vain harvoin. Vanhoina aikoina värien valinta riippui siitä, miten niitä oli saatavissa. Esihistoriallisissa kalliomaalauksissa sinistä ei käytetty siitä yksinkertaisesta syystä, että raaka-ainetta sen tekemiseen ei tunnettu. Kun sinistä väriä opittiin valmistamaan, tuli siitä suosittu taivaan, ilman ja veden väri. Suomessa ei ole yksimielisyyttä siitä, kuvaako siniristilippumme taivasta vai sinisiä järviämme. (Lempiäinen 2002, 385–388.)

Musta on syvän murheen ja katoavaisuuden väri. Sitä käytetään Kristuksen kuolinpäivänä eli pitkänäperjantaina ja sitä seuraavana hiljaisena lauantaina sekä hautauksissa. Eurooppalaisessa kulttuuriperimässä mustaa pidetään surun ja kuoleman värinä. Kuitenkin valkoinen on yhä yleisemmin hautauksen liturginen väri, koska kristillistä hautausta sävyttää valoisa ylösnousemususko. Valkoinen oli myös varhaiskristillinen hautausväri. Sekä Vanhassa että Uudessa testamentissa musta on murheen väri (Jes. 50:3; Ilm. 6:12). Se kuvaa myös tuhoa ja Jumalan tuomiota (Ilm. 6:5, 12). Keskusteluja on myös käyty siitä, onko musta lainkaan väri vai värien hauta, jossa kaikki värit ovat lakanneet olemasta. Kansanomaisessa symboliikassa musta kuvaa yötä ja pimeyttä. Se on yhdistetty paholaisiin, pahoihin henkiin ja demoneihin. Kuoleman ja onnettomuuden enteinä on koettu musta kissa sekä korppi ja palokärki. Sävyllään kielteisiä sanontoja ovat muun muassa musta lammas, musta penkki, musta lista ja mustat voimat. Perinteisessä papinpuvussa musta ei sisällä vertauskuvauksellisuutta. Alkuaan musta on koettu arvokkaaksi ja siksi se on ollut muun muassa juhlapukujen väri. Tämä selittää myös

naisten aikaisemmin käyttämät mustat hääasut. (Evl.fi i.a.c; Lempiäinen 2002, 388–389.)

4.4 Diakoniatyöntekijöiden virka-asujen historiaa

Diakonissoilla on ollut ennen vanhaan käytössään diakonissalaitoksen puvut, myssyt ja merkit. Ne poikkesivat Suomen eri diakonissalaitoksissa jonkin verran toisistaan. 1800-luvun saksalaisen kotirouvan asu toimi diakonissan puvun esikuvana. Puvun symboliikassa oli kutsumusta, äitiyttä ja hoivaavuutta. Pukua pidettiin univormuna, jonka tarkoituksena oli viestiä kantajansa tehtävää ja asennetta. Sen myös toivottiin herättävän kunnioitusta ja myötämielisyyttä. Kepsipuvusta muokattiin pikkupuku vuonna 1938. Helsingin Diakonissalaitoksen diakonissoilla oli käytössään kepsipuvut ja pikkupuvut sata vuotta, vuosina 1867–1967. Pukujen kangaslaadut ja värisävyt vaihtelivat vuosikymmenten kuluessa. (Salmesvuori 2008, 18–19.)

Vuonna 1966 diakonissat saivat yhtenäisen mustan juhlapuvun. Juhlapukuun suunniteltiin myös vihityn diakonissan virkamerkki, jota tuli käyttää vain virkapuvun kanssa. Suomen Kirkon Sisarliitto antoi seurakuntasisaren virkapuvusta ja diakonissamerkin käytöstä erilliset ohjeet vuonna 1968. Diakonissoilla on ollut erilaisia arkivirkapukuja 1950–1960-luvuilla. Diakonissojen virkapukeutuminen alkoi vähentyä 1970-luvun lopulla. Virkapuvusta luopuneet perustelivat siviilivaatteiden käyttöä esimerkiksi tasa-arvoisena tapana kohdata asiakas. Monet diakonissat kuitenkin jatkoivat virkapuvun käyttöä. Heidän perustelunaan oli esimerkiksi se, että eri työtehtävissä oli aina asiallisesti puettu. Jäsenten aloitteesta ja liiton toimesta suunniteltiin vaaleansininen arkipukukokonaisuus vuonna 1985. Se jäi toistaiseksi viimeiseksi ja oli käytössä 1990-luvun alkupuolelle asti. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 45–46; Salmesvuori 2008, 18–20.)

Vihreä virkapaita ja edelleen käytössä oleva virkamerkki suunniteltiin diakoneille, kun ensimmäinen diakonikurssi valmistui Järvenpään Luther-opistosta vuonna 1955. Merkkiä on käytetty myös ilman virkapaitaa. Punainenkin väri oli ehdolla, mutta sen todettiin olevan liian lähellä piispojen väriä. Vihreään värivalintaan on luultavimmin vaikuttanut se, että Ruotsissa viranhaltijoilla on harmaanvihreä paita. Vihreä on myös elämän väri.

Vihreän virkapaidan värisävy on hieman vaihdellut vuosikymmenten kuluessa. Ensimmäisen miehen valmistuminen diakonissaksi vuonna 1976 synnytti uuden paidan tarpeen. Opiskelija-aloitteen pohjalta valmistui Sisarliiton hyväksymä tummansininen, valkoisin kaulus- ja hihansuin somistettu paita miespuolisille diakonissoille vuonna 1985. Naispuolisilla diakoneilla on ollut käytössään myös erilaisia jakkupukuja. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 45–46; Salmesvuori 2008, 20.)

Diakoniatyöntekijöiden Liiton virkapukuryhmä vapautti käytössä olleet vihreän ja sinisen paidan diakonissa- ja diakonikoulutussidonnaisuudesta vuonna 1994. Diakonissan ja diakonin virkamerkit sekä diakonissan juhlapuku jäivät saadun koulutuksen ja vihkimyksen merkeiksi. Virkamerkkiä saa käyttää muunkin vaatetuksen kanssa. 1990-luvulla Espoossa muutamat diakonissat ottivat käyttöönsä diakonin vihreän virkapaidan ja käyttivät sitä diakonissan virkamerkin kanssa. Myöhemmin paidan käyttö diakonissojen keskuudessa levisi koko maahan. Diakoniatyöntekijöiden Liiton virkapukuryhmä siten vahvisti diakonissojen aloittaman ja toimivaksi osoittautuneen käytännön. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 50; Salmesvuori 2008, 21.) Diakoniariipus suunniteltiin diakonissan tai diakonin virkaan vihittyjen käyttöön vuonna 1995. Sitä ei ole vahvistettu diakonian viran viralliseksi tunnusmerkiksi. (Salmesvuori 2008, 22.)

4.5 Diakoniatyöntekijöiden nykyinen virkapukeutuminen

Diakoniatyöntekijöiden Liiton (DTL) suosituksessa virkapukeutumisesta painotetaan asianmukaista pukeutumista sekä huoliteltua ja siistiä ulkonäköä meikin ja korujen käytön ollessa hillittyä. Kulloisenkin työtehtävän luonne määrittelee sopivan pukeutumisen. Diakoniatyöntekijä saa viran ulkoiset tunnukset, virka-asun ja virkamerkit, virkaan vihkimisen yhteydessä. Niitä käyttäessään diakoniatyöntekijä edustaa kirkkoa ja diakoniatyöntekijöitä ammattikuntana. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a.)

Naispuoliset diakonit käyttävät juhlavissa tilaisuuksissa vihreää tai sinistä virkapaitaa yhdistäen ne hame- tai housuasun. Samoissa tilanteissa miehet käyttävät vihreää tai sinistä virkapaitaa tumman puvun kanssa. Muu asustus vastaa juhlatilaisuuden luonnetta. Diakonissat puolestaan käyttävät juhlatilaisuuksissa mustaa diakonissan juhlapukua

yhdistäen siihen mustat tai harmaat sukat sekä mustat kengät, joiden kärki ja kanta ovat umpinaiset. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a.)

Diakoniatyöntekijöiden vihreä virkapaita on lyhyt- tai pitkähihainen tilanteen mukaisesti. Sitä käytetään tilanteeseen sopivan asukokonaisuuden kanssa. Hameen tai housujen päällä paitaa ei tule käyttää. Vihreällä virkapaidalla tarkoitetaan tunikaa tai kaulurimalia. Paidan kaulus on pantakaulus ja edessä on valkoinen ”sokeripala” kuten pappienkin paidassa. Sinistä virkapaitaa käytetään samoin ehdoin. Paidan kaulus ja hihansuut on somistettu valkoisilla tereillä ja se on pitkähihainen. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 51; Salmesvuori 2008, 20.)

Diakonissan juhlapuvussa on virkamerkin paikka keskellä, kauluksen alapuolella. Diakonin virkamerkin paikka on ylhäällä vasemmanpuoleisessa rinnuksessa. Muun vaateuksen kanssa käytettäessä merkit asetetaan niille määrätyille paikoille. Diakoniariipus on tarkoitettu sekä diakonisoille että diakoneille ja sitä käytetään kuten virallista diakonissan ja diakonin merkkiä. (Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a.)

Stola on hengellisen viran merkki. Tämän nauhan leveys on muutama senttimetri ja pituus noin 2,5 metriä. Sitä käytetään aina liturgisissa tehtävissä alban kanssa. Stola puetaan alban päälle niskan taitse. Alba puolestaan on pitkä valkea vaate, jota käytetään jumalanpalveluspuvun perusosana. Albaan kuuluu yleensä vyö. Pappien lisäksi myös diakonit voivat käyttää stola, jolloin se puetaan vasemman olkapään yli oikealle sivulle. Tämä käytäntö on peräisin jo keskiajalta kirkkokunnista, jossa diakonit luetaan papistoon. Suomessa ei diakoneja kuitenkaan lueta papistoon, eikä siten stolan käyttö ole Suomessa diakonian viranhaltijoille itsestään selvä. Papit käyttävät stola yleisimmin niin, että se laskeutuu edestä alas suoraan. Diakonian viralla ei ole muita virallisia tunnuksia. (Evl.fi i.a.a; Evl.fi i.a.b; Lempiäinen 2002, 107–108; Kirkkohallitus 2009, 80.)

4.6 Pappien virkapukeutumisen historiaa

Aivan kristikunnan varhaisvaiheissa ei ilmeisesti käytetty liturgisia tai virka-asemaa ilmaisevia asuja. Muutos tapahtui 300-luvulla, kun kristinusko tuli Rooman valtakunnan valtionuskonnoksi. Aikojen kuluessa on eri kirkkokunnissa ja samankin kirkkokunnan

sisällä ollut erilaisia virkapukuja, ja on edelleen. Monissa reformoidulta pohjalta nousevissa yhteisöissä virkapukua ei käytetä ollenkaan. (Lempiäinen 2002, 105–106.)

Liturgiset vaatteet symboloivat sekä kirkollisen viran teologiaa että vaatteiden käyttötilanteita. Jumalanpalvelusvaatetus vakiintui 800-luvulle mennessä. Esikuvana ei ollut kuitenkaan Vanhan testamentin kuvaama juutalaisten temppelijumalanpalveluksen pukuperinne, vaan antiikin ihmisten puvusto. Ajan kuluessa haluttiin antaa teologisia merkityssisältöjä. Aluksi ne muistuttivat kristillisistä hyveistä. Tämän rinnalle tuli toinen merkityssisältö 1100-luvulla. Sen mukaan eri liturgiset asut kuvaavat pelastushistorian ja uskonopin yksityiskohtia. 1200-luvulla kehittyi vielä kolmas sisältö, jonka mukaan messupuvut muistuttavat Kristuksen kärsimyksestä, ja tältä pohjalta eri vaatteet saivat oman tulkintansa. (Lempiäinen 2002, 106.)

Keskiajan lopulla pappien alttarivaatetus oli jo kehittynyt hyvin monipuoliseksi. Omia asuja oli kutakin virkaporrasta ja usein jopa kutakin liturgista seremoniaa varten. Uskonpuhdistuksessa reformoidut ja kastajaliikkeet hylkäsivät suurimman osan katolisten pappien puvustosta. Anglikaanit puolestaan säilyttivät sen lähes sellaisenaan. Lutherille asia oli toisarvoinen. Hänen mukaansa Jumala ei mielly messupuvussa olevaan pappiin sen enempää kuin messupuvuttomaan eikä myöskään aseta perinteiset puvut hylännyttä niitä kantavan edelle. (Lempiäinen 2002, 106.)

Ruotsi-Suomessa messuvaatetus yleisimmin säilyi uskonpuhdistuksen jälkeen. Perusteluna oli, että ihmisten silmät tarvitsevat jotain, joka auttaa käsittämään käsiteltävänä olevan asian korkean arvon. Vasta myöhemmän ajan psykologit ovat oivaltaneet, että sanan tulee saada tuekseen nähtävää, jotta se menee perille. Ihminen omaksuu eniten asioita näköaistin välityksellä. (Lempiäinen 2002, 106.)

Myöhemmin messuvaatteiden käyttö takkuili. Erityisesti 1700-luvun jälkipuolelta lähtien ne jäivät yhä enemmän käyttämättä. Korkeintaan niitä käytettiin joidenkin juhlapyhien jumalanpalveluksissa. Seuraavaksi mustat jumalanpalvelusasut väistyivät jälleen 1900-luvun jälkipuoliskolla. Saksassa ja osin Tanskassa niitä kuitenkin edelleen yleisesti käytetään. (Lempiäinen 2002, 106.)

Pappien tavalliseksi pappispuvuksi määrättiin ensimmäisen kerran Turun tuomiokapitulin toimesta vuonna 1738 kappa, kaulus ja papintakki. 1600-luvulla kappa oli papiston tyypillinen tuntomerkki. Luultavimmin se on kehittynyt säätyläisten aikaisemmin käytämästä mustasta kapasta. Kuten kapallekin tapahtui, myös piippuröyhelökaulus, jota kutsutaan myös myllynkivi- tai pyörökaulukseksi, jäi pappien vaatekappaleeksi sen mentyä yleisestä muodista pois. 1500-luvulla tämä kaulus oli vaatimaton, mutta 1600-luvulla sen koko sai huomattavat mittasuhteet. Norjassa ja Tanskassa pyörökaulus jäi pysyvästi pappien pukeutumiseen, mutta Ruotsi-Suomessa papit seurasivat muotia ja alkoivat käyttää sileää lehtikaulusta, joka oli leveä ja se ulottui sekä eteen, taakse että sivuille. 1700-luvulla kaulus muuttui kahdeksi alaspäin sojottavaksi kangassuikaleeksi ja papin kauluksen muodostivat paidankaulus ja niin sanottu elvan eli liperit. Niiden arvellaan syntyneen virkamiesten kauluksesta tai ruokalapusta. Liperien koko vaihteli. Aluksi ne oli tehty läpikuultavasta kankaasta ja väriltään ne olivat valkoiset kuten papinkauluskin. Liperien on ajateltu symboloivan sitä, että Jumalan sanaan kuuluu kaksi puolta, laki ja evankeliumi. Niitä kumpaakin tulee papin lyhentämättömänä julistaa. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 26, 28–31; Lempiäinen 2002, 111.)

Papintakin nimeksi vakiintui 1700-luvulla kaftaani. Kaftaanin muoto on Suomessa ollut sama 1800-luvun lopulta lähtien – se on polviin ulottuva, tyköistuva ja edestä tiheästi napitettu musta papintakki kapealla pystykauluksella. Turun tuomiokapitulin määräys vuodelta 1738 oli voimassa edelleen 1860-luvulla. Kaftaanilla ei ole vertauskuvallista merkitystä. 1900-luvun alkupuolella papit pukeutuivat kaftaaniin, valkoisen paitaan ja kaulukseen sekä lipereihin. Myös monia kirkollisia toimituksia hoidettiin tässä asussa, mutta jumalanpalveluksissa tai kirkossa pidettävissä toimituksissa käytettiin kappa. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 27, 31–32; Lempiäinen 2002, 110–111.)

Liturginen vaatetus alkoi monipuolistua ja lisääntyä 1900-luvun alkupuolella, jolloin kapan rinnalle tuli alboja, kasukoita ja stolia. Alba pohjautuu vanhan ajan ihmisten tunikaan. Alba on latinankielinen sana ja se tarkoittaa valkoista. Varhaisin symboliselitys sille oli, että se ilmaisee puhtautta ja kärsivällisyyttä. Myöhemmin sen rinnalle tuli dogmaattinen selitys, jonka mukaan alba viittaa varhaiskristilliseen kastepukuun sen kuvatessa Kristuksen vanhurskautta, johon ihminen kasteessa ”puetaan”. Se muistuttaa siis kasteen armosta ja kastetun velvollisuudesta kulkea valossa eli elää niiden ihanteiden mukaan, jotka Kristus on ihmisille opettanut. Alba on kasteessa saadun yleisen

pappeuden tunnus, koska se rinnastuu kastepukuun. Sitä voivat siis käyttää avustavat maallikot jumalanpalveluksissa ja muissa pyhissä toimituksissa. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 32; Lempiäinen 2002, 107.)

Stola puetaan alban päälle ja niskan taitse. Yleisimmin stola laskeutuu kristikunnassa suoraan alas. Poikkeuksen tekevät Ruotsin luterilaiset papit ja Suomessa jotkut, jotka väittävät keskiajalla olleen tapana, että se puetaan edestä ristiin. Yleisimmin keskiajalla ei kuitenkaan niin menetelty. Stolan alkuperä on epävarma, mutta sen arvellaan pohjautuvan roomalaisiin juhlamenoihin kuuluneeseen nauhaan. Jotkut tutkijat pitävät sitä alkujaan vaatteena, jolla kuivattiin ehtoollismalja. Uudempi selitys stolalle on, että siinä nähdään kutsu alistua Kristuksen ohjattavaksi ja viittaus Jeesuksen kehotukseen: ”Ottakaa minun ikeeni harteillenne ja katsokaa minua: minä olen sydämeltäni lempeä ja nöyrä” (Matt. 11:29). Tämä merkitsee kuitenkin Raamatun sanan väärinkäyttöä, koska Jeesus lausui nämä sanat kaikille seuraajilleen. Jos tähän raamatunkohtaan vedotaan, pitäisi stola ripustaa jokaisen kastetun kristityn päälle. (Lempiäinen 2002, 107–108.)

Alban ja stolan lisäksi papilla on vyö tai oikeammin nyöri, jonka alkuperäinen merkitys oli muistuttaa kärsivän Kristuksen saamista raipaniskuista. Myöhemmin siitä on tullut suojeluksen, kieltäytyksen, siveellisen nuhteettomuuden ja totuuden vertauskuva. Vyö palauttaa mieleen kehotuksen: ”Kiinnittäkää vyöksenne totuus” (Ef. 6:14). Vyö yhdistetään myös psalmeissa esiintyvään lupaukseen, että Jumala vyöttää omansa voimallaan (Ps. 18:33). Papilla vyö ilmaisee erityisesti, että Kristus itse on ”vyöttänyt” papin työhönsä, eikä tässä virassa ihmiselle aina tapahdu ihmisen omien suunnitelmien mukaan. ”Kun olit nuori, sinä sidoit itse vyösi ja menit minne tahdoit. Mutta kun tulet vanhaksi, sinä ojennat kätesi ja sinut vyöttää toinen, joka vie sinut minne et tahdo.” (Joh. 21:18.) Myös munkeilla ja sääntökuntien jäsenillä on katolisessa kirkossa yleisesti vyönyöri käytössä. (Lempiäinen 2002, 108–109.)

Kasukka oli keskiajalla papin arkivaate. Kasukka oli pitkä, musta ja pitkähelmainen hame eli takki. Sen nimi juontaa latinankielisestä sanasta casula (pieni talo), ja nimen arvellaan johtuvan siitä, että varhaiset kasukat olivat telttamaisia. Kasukan ja keskiajalta lähtien sen rinnalla käytetyn kuorikaavun oletetaan kehittyneen antiikin ajan ulkovaatteista eli paenulasta. Kuorikaavun latinankielinen nimi tarkoittaaakin sadetakkia. Alun perin messukasukan nähtiin muistuttavan kärsivän Kristuksen purppuranpunaisesta vii-

tasta. Toisena selityksenä oli, että se viimeisimpänä liturgisista vaatteista päälle puettuna kehottaa hyveistä suurimpaan eli rakkauteen. Sitä on pidetty myös Kristuksen kirkon ja sen ykseyden symbolina. Tavallisin tulkinta nykyisin on se, että kasukka kuvaa Jumalan kaikki peittävää armoa. Kasukan tekoon käytetään arvokasta kangasta ja se noudattaa kirkkovuoden värejä. Usein selässä on kirjailtu risti tai muu Kristuksen symboli. Kasukkaa käytetään vain messussa eli ehtoollisjumalanpalveluksessa. Kuorikaavun selitys periytyy 1100-luvulta ja sen mukaan se muistuttaa elämän pyhittämisestä. Kuorikaavun pituuden mukaan maahan asti ulottuvana sen ajateltiin myös kehottavan kestävyteen kilvoituksessa. Edestä avoimena se kuvaa taivasta, jonne uskossa kilvoitellut pääsee. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 22; Lempiäinen 2002, 109.)

Pituuden mukaan kasukkaa kutsuttiin myös latinankielisellä nimellä, joka tarkoitti nilkoihin saakka ulottuvaa, ja siitä juontuu ruotsinkielinen nimi talar. Nykyisin talarinimeä käytetään kuitenkin niin sanotusta saksalaisesta papinpuvusta. Talarilla ei ole vertauskuvallista merkitystä. Kasukka oli 1600-luvulla ohut, tyköistuva, maahan ulottuva ja edestä ylhäältä alas asti tiheästi napitettu. Kappaa käytettiin kasukan päällä. Piispainkokous hyväksyi vuonna 1956 pappien kesävirikapuvun, talarin eli Luther-kaavun käytön esimerkiksi virkamatkoilla, mutta totesi, että jumalanpalvelusta kirkossa suorittaessa on poikkeuksetta käytettävä varsinaista virkapukua. 1960-luvulla tämä pantasu alkoi entistä useammin korvata pitkän papinpuvun ja liperit. Liturgisessa pukeutumisessa alba ja stola sekä messukasukka ehtoollisjumalanpalveluksissa alkoivat vähitellen syrjäyttää kaftaanin ja talarin. Piispojen liturginen vaatetus olivat piispankaapu ja sauva. Alban, stolan ja messukasukan lisäksi käytetään jonkin verran myös muita liturgisia vaatteita, mutta ne eivät ole välttämättömiä eivätkä edes tarpeellisia. Myöskään symboliikkaa niihin ei sisälly. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 22, 25–26, 34–36; Lempiäinen 2002, 109–111.)

Väreillä ja kuvioinnilla on omat vertauskuvalliset merkityksensä. Myös materiaaliin voi sisältyä symboliikkaa. Pellava on Raamatussa erityinen pyhyden symboli. Tarkoitukse mukaisuus ohjaa materiaalivalintoja kuitenkin enemmän. (Lempiäinen 2002, 110.)

Hanke papinpuvun tarkemmaksi määrittelyksi aloitettiin vasta 1980-luvun alussa. Piispainkokous antoi suosituksen tuomiokapituleille vuosina 1987 ja 2001 – ja edelleen vuonna 2010, joka on nykyinen ohjeistus – miespuolisen ja naispuolisen papin pukeu-

tumisesta. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 35–45, 91–97; Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 52–54.)

4.7 Pappien nykyinen virkapukeutuminen

Papin virkapukeutumisen lähtökohtana on, että pappi tulee aina virkaa toimittaessaan pystyä tunnistamaan papiksi. Kulloisenkin työtehtävän luonne määrittelee sopivan pukeutumisen. Papilta edellytetään huoliteltua pukeutumista ja siistiä olemusta. Papin juhlapuvun kanssa tulee mahdollisen päällysvaatetuksen olla asuun sopiva. Papin virkapuvun kanssa ei tule käyttää näyttäviä koruja. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 54.)

Miespuolisen papin virkatunnukset ovat polvitaiveeseen ulottuva pystykauluksinen papintakki eli kaftaani, valkoinen papinpaita, papinkaulus ja liperit sekä musta, pantakauluksellinen papinpaita. Juhlapuvussa kaftaanasuun yhdistetään mustat suorat housut, mustat sukat ja mustat kengät. Tummassa puvussa yhdistetään yhtenäinen tumma puku sekä mustat sukat ja kengät mustaan, pantakaulukselliseen papinpaitaan. Arkipukuna puolestaan käytetään mustaa pantakauluksellista papinpaitaa yhdistettynä tilanteen mukaiseen tavalliseen pukuun tai muuhun arkiasuun sekä asuun sopiviin sukkiin ja kenkiin. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 52–53.)

Naispuolisen papin virkatunnukset ovat Valonsäde-papinjakku joko valkoisella tai mustalla valonsäteellä tai ilman valonsädettä, valkoinen pantakauluksellinen papinpaita ja Valonsäde-risti sekä musta, pantakauluksellinen papinpaita. Juhlapuvussa yhdistetään Valonsäde-papinjakku, jossa jakku on valkoisella säteellä ja risti kiinnitettynä sille varattuun paikkaan, polvipituisen tai pitkään hameeseen tai housuihin sekä kokonaisuuteen sopiviin mustiin sukkiin ja kenkiin. Erityisen arvokkaissa tilaisuuksissa käytetään pitkää hametta. Tummassa puvussa yhdistetään Valonsäde-papinjakku, jossa jakku on mustalla säteellä ja risti kiinnitettynä sille varattuun paikkaan, polvipituisen hameeseen tai housuihin, mustaan pantakaulukselliseen papinpaitaan ja kokonaisuuteen sopiviin mustiin sukkiin ja kenkiin. Valonsäde-ristiä käytetään vain Valonsäde-papinjakun kanssa sille varatussa paikassa säteen yläpuolella. Vaihtoehtoisesti mustan pantakauluksellisen papinpaidan kanssa voidaan käyttää muuta yhtenäistä tummaa pukua. Arkipukuna

puolestaan käytetään mustaa pantakauluksellista papinpaitaa yhdistettynä tilanteen mukaiseen papin jakkupukuun, jossa ei ole sädettä, tavalliseen jakkupukuun tai muuhun arkiasuun sekä asuun sopiviin sukkiin ja kenkiin. Edelleen voidaan käyttää vuoden 2001 piispainkokouksen suosituksen mukaista naispuolisen papin juhlapukua juhlapukuna ja tummana pukuna. Siihen kuuluvaa Kalevala Koru -ristiä saa käyttää vain tämän puvun kanssa. Uudet virkapuvut hankitaan Valonsäde-virkapukumallistosta. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 52–54.)

Jumalanpalveluspuvun kanssa käytetään joko papin juhlapukua tai tummaa pukua. Tilaisuudesta riippuen käytetään joko papin juhlapukua tai tummaa pukua. Papin arkipukua voidaan käyttää viikkotoiminnassa. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 53.) Jumalanpalveluspuvun perusosa on alba, johon yleensä kuuluu vyö. Stola pappi voi käyttää suorana tai pukea sen ristiin siten, että saman seurakunnan papit käyttävät stola yhtenäisesti. Jumalanpalvelusta johtava liturgi pukeutuu messukasukkaan, jota käytetään ainoastaan messussa ja sen alusta loppuun. Stolan ja messukasukan värit toistavat kirkkovuoden liturgisia värejä. (Kirkkohallitus 2009, 80–82.) Jumalanpalveluspukua käytetään pääsääntöisesti kirkkotilassa pidettävissä jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa. Suositeltavaa on pukeutua jumalanpalveluspukuun kodeissa tai muualla tapahtuvissa jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa, mutta papin juhlapukua voidaan myös käyttää. Yksityisessä ehtoollisessa tai ripissä voidaan stolaan yhdistää papin tumma puku tai papin juhlapuku. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 53.)

Papit pukeutuvat pappien yhteisissä kokoontumisissa esimiehen antamien ohjeiden mukaan. Mahdollisia kunniamerkkejä käytetään papin juhlapuvun tai papin tumman puvun kanssa ja niitä kannetaan ritarikuntien antamien ohjeiden mukaisesti. Kutsussa on maininta kunniamerkkien käyttämisestä. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010, 53–54.) Piispan paidan väri on violetti (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 93).

4.8 Diakonaatista ja kaavaillusta virka-asusta

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä on ollut käynnissä diakonaattiprosessi 1970-luvulta lähtien diakonian viranhaltijoiden ja muiden papin virasta erillisten hen-

gellistä työtä tekevien viranhaltijoiden aseman selkiyttämiseksi ja vahvistamiseksi (Komulainen 2012, 193, 195; Malkavaara 2015, 132–221). Lähtökohtana on ollut pyrkimys palauttaa viran alkuperäinen yhteys seurakunnan jumalanpalveluselämään. Mahdollisena on pidetty myös laajempialaista diakonian virkaa. Tavoitteiden jäsentäminen sekä teologisesti että hallinnollisesti on ollut vaikeaa. (Komulainen 2012, 206.) Diakonivirkaa on pidetty seurakunnissa maallikkoluonteisena, vaikka siihen kuuluu virka ja vihkimys. Diakonaattiprosessissa on korostunut viran kolmisäikeisen luonteen (piispa, pappi ja diakoni) tutkiminen. Viran kolmisäikeisyys on säilynyt ortodoksisessa, roomalaiskatolisessa ja anglikaanisessa kirkossa. (Malkavaara 2015, 6.) Luterilaisuudessa on Augsburgin tunnustuksen mukaisesti vain pappisvirka. Diakonaattiprosessin keskusteluissa on ollut melko voimakas näkemys, että diakonivirka ei sovellu tähän virkakäsitukseen. (Malkavaara 2015, 222.) 1970-luvun jälkeen uudet virikkeet asian ratkaisemiseksi ovat tulleet Kirkkojen maailmanneuvoston BEM-asiakirjassa Kaste, ehtoollinen ja virka vuonna 1982 sekä Porvoon julistuksessa vuonna 1992. Piispainkokouksen esitys vuonna 1994 ”diakonian viran kehittämiseen liittyviä teologisia ja käytännöllisiä kysymyksiä” oli lähtölaukaus pyrkimykselle tehdä kirkolliskokouksessa päätös diakonian viran kehittämisestä. (Komulainen 2012, 195.)

Vuoden 2015 tammikuussa kirkkohallitus teki esityksen piispainkokoukselle uuden hengellisen diakoniviran perustamisesta pappisviran rinnalle. Esityksessä nykyinen diakonian virka korvattaisiin diakoniviralla. Kirkon kasvatus- ja lähetystyössä toimivia, joilla on koulutuksen mukainen kelpoisuus nuorisotyönohjaajana, lähetysshihteerinä, varhaiskasvatuksen ohjaajana tai lapsityönohjaajana, voitaisiin myös vihkiä tähän virkaan. Kanttorit eivät kuuluisi uuden viran piiriin. Diakonivirassa toteutettaisiin lähimmäisenrakkaudellisia, kasvatuksellisia, lähetyksellisiä ja sielunhoidollisia tehtäviä. Virkaan vihittäväällä täytyy olla virka- tai työsuhde joko seurakunnassa tai kirkon hallinnossa. (Sakasti 2015a; Sakasti 2015b.)

Kirkkohallituksen esityksessä koulutus ja työtehtävät vastaisivat nykyistä käytäntöä muutoin, mutta uuteen diakonivirkaan vihityillä olisi kirkon jäsentä laajemmat oikeudet hoitaa jumalanpalveluselämää omalla työalallaan. Diakoniviran edustus tulisi myös lisätä kirkkohallituksen täysistunnon ja tuomiokapitulien kokoonpanoon. (Sakasti 2015a.)

Piispainkokous antoi kirkkohallituksen esitykseen pohjautuen lausunnon Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ylimmälle päättävälle elimelle, kirkolliskokoukselle huhtikuussa 2015. Piispainkokouksen lausunnossa painotetaan, että uudistus tulee toteuttaa siten, että virkaan vihkimisen kaava säilyisi sellaisenaan eikä kirkkokäsikirjaa uudisteta. Lausunnossa esitetään, että piispa ja tuomiokapituli voisivat esittää kutsun diakonisiin tehtäviin myös yhteiskunnan ja kansalaisjärjestöjen palveluksessa oleville. Lausunnossa painotetaan myös edustuksellisuuden kysymyksen ratkaisemista niin, ettei uutta hiippakunnan hallintoa merkittävästi lisäävää diakoniasessorin virkaa tarvitse perustaa. (Suomen ev.lut. kirkko i.a; Suomen ev.lut. kirkko 2015; Sakasti 2015a; Sakasti 2015b.)

Piispainkokouksen antamaa lausuntoa käsiteltiin kirkolliskokouksessa toukokuussa ja marraskuussa 2015 (Tirri 2015; Sakasti 2015a). Diakonivirka ei mennyt läpi. Kirkolliskokous palautti asian kirkkohallitukseen uudelleen valmisteltavaksi. (Sakasti 2015c.)

Vuonna 2001 piispainkokouksen asettama virkapukutyöryhmä kaavaili, että diakonaattiuudistuksen jälkeen kaikilla tähän virkaan kuuluvilla olisi yhtenäinen helmenharmaa pantakaulusasu. Helmenharmaa on kirkon läntisestä perinteestä nouseva diakonin väri. Virkamerkki erottaisi eri ammattiryhmiin kuuluvat työntekijät. Muille kuin diakoneille ja diakonisoille tulisi suunnitella merkki. Se annettaisiin vihkimyksen yhteydessä. Merkkiä voitaisiin käyttää virkapaitojen ja juhlapuvun kanssa sekä myös muun viranhoitoon sopivan vaatetuksen kanssa. Tämän kaavailun mukaan värejä olisi siten käytössä vain kolme: piispalla violetti, papilla musta ja diakonaatin virkaan kuuluvalla helmenharmaa. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 1, 88–90.)

5 DIAKONIATYÖ – TASAVERTAISTA YHTEISTYÖTÄ

Diakoniatyön tehtävänä on kristilliseen rakkauteen perustuen antaa apua erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Perustehtävänä on olla heikoimpien puolella. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisarvo on alkuperäistä ja luovuttamatonta kaikkien ihmisten ollessa yhtä arvokkaita. Ihmisiä ei voi asettaa paremmuusjärjestykseen minkään syyn perusteella – ei heidän ongelmiansa tai elämäntapojensa, ei uskonnollisen katsomuksen tai minkään muunkaan syyn mukaan. Diakoniatyössä pyritään asiakkaan kohtaamiseen kokonaisvaltaisesti sekä tukemaan asiakasta hänen tarpeistaan ja lähtökohdistaan käsin itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Asiakkaan kokonaisvaltaiseen auttamiseen kuuluvat henkinen, hengellinen, aineellinen ja sosiaalinen tukeminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, diakoniakasvatus sekä asiakkaan vastuullisuuden ja omaehtoisen toimintakyvyn tukeminen. Diakoniatyön tehtävänä on välittää toivoa ja kertoa armosta. Hengellisyys on mukana diakoniatyöntekijän asenteissa ja hän ottaa sen puheeksi asiakkaan niin halutessa. Hengellisyys ei siis ole itsetarkoitus. (Helin ym. 2010, 37, 41–42, 60; Kirkkohallitus 2010, 1; Malinen 2012, 79–80; Espoonlahden seurakunta 2014.) Diakonia sanana on peräisin kreikankielestä ja tarkoittaa palvelemista (Veijola 2002, 13). Vuonna 1918 Suomen kirkko on tunnustanut diakoniatyön kirkon toiminnaksi, ja vuonna 1943 diakonian virka tuli pakolliseksi kaikille seurakunnille (Malkavaara 2007, 29–31). Diakonia on suomalaisten mielestä tärkein syy kuulua kirkkoon (Kiiski 2013, 86).

Diakoniatyöntekijän tulee olla läsnä ja helposti lähestyttävä. Ratkaisevinta on asiakkaan kohtaaminen. Kohtaaminen on diakonian ydintä. Asiakkaita kohdataan yksilöinä, perheinä ja ryhminä. Diakoniassa, ja kaikessa muussakin seurakuntatyössä, kaikki muu palvelee kohtaamista ja on asetettava tähän arvoon. Asiakkaan täytyy saada kokemus siitä, että hän on tullut kohdatuksi silloinkin, kun konkreettista apua ei ole löydettävissä ja auttamisen mahdollisuudeksi jää vain rinnalla kulkeminen. Diakoniatyöntekijän tulee tiedostaa, millaista kohtaamista kunkin asiakkaan kohdalla tarvitaan. Ihmisten tarpeet vuorovaikutukseen ovat erilaisia. Vuorovaikutustarpeella tarkoitetaan kohtaamisen kestoa, symmetriaa ja intensiteettiä eli sitä, kuka puhuu, kuka kuuntelee ja kuinka paljon tai vähän tilanteessa on tarpeen puhua sekä miten läsnäoloa muuten viestitään esimerkiksi ilmeillä, eleillä ja katseella. (Huotari 2008, 9; Helin ym. 2010, 42; Kirkkohallitus 2010,

1; Malinen 2012, 79–80; Raatikainen 2015, 107.) Asiakasta kuunnellen ja hänet aidosti kohdaten syntyy toimiva ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde, jossa ratkaisuja haetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Kun diakoniatyöntekijä on aidosti läsnä, hän välittää samalla kunnioitusta, ihmisarvoa ja tasa-arvoa. Diakoniatyöntekijän työssä on neljä tärkeää ydinosaamisaluetta: hengellisen työn osaaminen, diakonisen asiakastyön osaaminen, kirkon organisaatio- ja kehittämisosaaminen sekä yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Arvo-osaamisen perustaa ovat kyky tunnistaa yksilöä ja yhteisöjä koskevat eettiset kysymykset ja halu asettua asiakkaan asemaan. (Helin ym. 2010, 40–42; Kirkkohallitus 2010, 2.)

Diakoniatyöntekijöiden liitto (DTL) on kirjannut diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet vuonna 2001. Diakoniatyöntekijän ammattieettiset periaatteet ovat yleisen etiikan täsmennyksiä. Ohjeiden taustalla vaikuttavat kristilliset arvot, yleiset ihmisoikeuksiin liittyvät sopimukset sekä diakoniatyötä ohjaavat lait ja säädökset. Diakoniatyöntekijän on pystyttävä pohtimaan ja käsittelemään työssään eteen tulevia tilanteita ja niihin liittyviä valintoja eri näkökulmista. Diakoniatyöntekijä kantaa vastuun tekemistään ratkaisuksista. Usein valittavana on toinen kahdesta huonosta vaihtoehdosta, joten valitsijan täytyy kestää ristiriitoja. (Diakoniatyöntekijöiden liitto ry 2001, 1.)

Diakoniatyö muodostuu useista eri osa-alueista. Diakonialle on ominaista joustavuus ja kyky vastata nopeasti uusiin haasteisiin. Kaikkiaan työaloja on yli 30, joista 19 määrittellään diakonian keskeisimmiksi työaloiksi. Perinteisiksi ja vahvoiksi työaloiksi mielletään muun muassa vanhustyö, mielenterveystyö, sielunhoito ja Yhteisvastuukeräys. Näiden rinnalle keskeisiksi työalueiksi ovat muodostuneet taloudellinen avustaminen sekä ruokapankkitoiminta ja erilaiset ruokailut. Nykyään diakoniatyöntekijät osallistuvat messujen suunnitteluun ja toteutukseen. Muut keskeisimmät työalat ovat kotikäyntityö, vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen, yhteistyö sosiaalitoimen kanssa, päihdetyö, hallinnolliset tehtävät, perhetyö, kriisityö, omaishoitajien tukeminen, yhteistyö seurakuntien välillä, ennaltaehkäisevä työ, yleinen seurakuntatyö sekä yhteistyö terveystoimen kanssa. (Kiiski 2013, 20–21, 82.)

Vuonna 2013 diakonian keskeiseksi työmuodoksi oli muodostunut ihmisten taloudellinen avustaminen suurimman kohderyhmän ollessa työikäiset. Toiseksi tärkein työmuoto oli vanhustyö ja kolmanneksi tärkein sielunhoitotyö. Toimintamuodot painottuvat eri

tavoin seurakunnittain perustuen kunkin toiminta-alueen ominaisluonteeseen ja diakonian viranhaltijoiden määrään. Pienissä seurakunnissa painottuvat keskimääräistä enemmän diakonian perinteiset työmuodot kuten vanhus- ja kotikäyntityö sekä Yhteisvastuukeräys. Tulevaisuuden diakoniatyön haasteina vuonna 2013 nähtiin väestön ikääntyminen ja nuorten syrjäytyminen. (Kiiski 2013, 82–85.)

Viimeisellä luukulla -tutkimuksessa (2004–2007) kartoitettiin viimesijaisen sosiaaliturvan ongelmia kirkon diakoniatyön näkökulmasta. Diakoniatyö todettiin viimesijaisen sosiaaliturvan puutteiden paikkaajaksi. Suurimpina ongelmina olivat tietämättömyys oikeuksista tiettyihin etuuksiin, sosiaaliviranomaisten vaikea tavoitettavuus sekä sosiaaliturvan hakemiseen liittyvät hankaluudet. Diakoniatyö vastasi alueen huono-osaisuuteen ja sen aiheuttaman diakoniatyön palvelujen tarpeeseen. Diakoniatyön toimintamuotoja myös suunnattiin alueen huono-osaisuuden mukaan. Erityisesti asiakkaiden kohtaaminen, diakoniatyön vastaanottoiminta, oli työmuoto, jota diakoniatyöntekijät käyttivät apunaan vastatakseen alueella korostuviin ongelmiin. (Helin ym. 2010, 89–90.)

Diakoniatyö kartalle -selvitysprojektissa (2009) kartoitettiin espoolaisten seurakuntien diakoniatyön nykytilaa ja kehittämistarpeita. Yhä edelleen jatkuvassa taantumassa tulee diakoniatyössä kiinnittää huomiota jo 1990-luvun lamassa heikkoon asemaan jääneisiin ihmisiin. Lisäksi tulee varautua uusiin asiakkaisiin ja etsivään diakoniatyöhön eli niiden asiakkaiden kohtaamiseen, jotka eivät itse jaksakaan tai kykene hakemaan apua. (Juntunen 2009a, 113.) Projektin johtopäätöksiä oli, että espoolainen diakoniatyö on vahvasti kartalla. Asiantuntijuutta on paljon ja monialaisesti. Yhteistyötä on tehty ja kehitetty laajasti sekä seurakunnan sisällä että sosiaalitoimen kanssa. Lisäksi sekä asiantuntijuus että yhteistyösuhteet palvelevat diakoniatyön perustehtäviä. Projektissa syntyneet kehittämisideat koskivat työn suunnittelua, arviointia ja johtamista. (Juntunen 2009b, 124; Juntunen 2009c, 5.)

Diakoniatyötä ohjaavia ja usein käytettyjä raamatunkohtia ovat Kultainen sääntö (Matt. 7:12) ja Rakkauden kaksoiskäsky (Mark. 12: 30–31). Kultainen sääntö opettaa kohtelemaan toisia siten kuin itseään haluaisi kohdeltavan. Rakkauden kaksoiskäsky pyytää rakastamaan Jumalaa kaikesta sydäimestä ja lähimmäistä kuten itseä.

Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää se heille. Tässä on laki ja profeetat. (Matt. 7:12.)

Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydämeestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi ja koko voimallasi. Toinen on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Näitä suurempaa käskyä ei ole. (Mark. 12: 30–31.)

6 TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

6.1 Espoonlahden seurakunta ja sen diakoniatyö

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä sekä näkemyksiä virka-asun vaikuttavuudesta lähestyttävyyteen ja luotettavuuteen. Toteutin tutkimukseni Espoonlahden seurakunnassa. Espoonlahden seurakunnan jäsenmäärä on vuoden 2015 alussa ollut 31 614 (Kirkko Espoossa i.a.a; Kirkko Espoossa i.a.b). Espoonlahden seurakunnan toiminta-ajatus on ”me julistamme Kristusta, hoidamme yhteyttä ja ruokimme nälkäisiä” (Kirkko Espoossa i.a.c). Espoossa Suomen evankelisluterilaiseen kirkkoon kuului vuoden 2015 alussa asukkaista 64,2 prosenttia, koko Suomen vastaavan luvun ollessa noin 74 prosenttia (Kirkko Espoossa i.a.a). Kohderyhmäksi valitsin diakoniaruokailuun osallistuvat seurakuntalaiset.

Espoonlahden seurakunnan diakoniatyön tiimissä työskentelee johtavan diakonian viranhaltijan lisäksi seitsemän diakoniatyöntekijää. Diakoniatimin toimintoihin Espoonlahden seurakunnassa kuuluvat asiakastapaamiset joko päivystyksissä tai kotikäynneillä, diakoniaruokailut ja elintarvikejakelu, ryhmätoiminta, vaatevarasto, ruokakassit, syntymäpäiväjuhlat, joulujuhlat, vapaaehtoisten koulutus ja virkistys sekä vapaaehtoisten siunaaminen, erilaiset leirit ja retket, Yhteisvastuukeräys, laitospäivänsäilytys sairaaloissa sekä hoiva- ja vanhainkodeissa, vankilatyö, kouluvierailut ja rippikoululaisten Kirkko tutuksi -päivä sekä kirkon henkiseen huoltoon ja Palvelemaan Puhelimeen kuuluvat tehtävät (Espoonlahden seurakunta 2014). Olen suorittanut diakoniaharjoittelun Espoonlahden seurakunnassa syksyllä 2014, joten ympäristö ja diakonian työalat ja -muodot olivat minulle tuttuja opinnäytetyötäni aloittaessani.

6.2 Diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttö Espoonlahden seurakunnassa

Espoonlahden seurakunnassa ei ole omia ohjeistuksia diakoniatyöntekijöiden virkapaidan käyttöön. Eri seurakunnissa on kirjavia käytäntöjä. Hiippakuntien sivuilla on ohjeistuksia. Ohjeistukset ovat suuntaa-antavia ja niitä sovelletaan paikallisesti. Espoon-

lahden seurakunnassa noudatetaan Diakoniatyöntekijöiden Liiton (DTL) ja Espoon hiippakunnan suosituksia. Espoonlahden seurakunnassa on joskus ollut epäselvyyksiä, milloin virkapaitaa käytetään. Kun diakonaatti aikanaan ratkeaa, saadaan ohjeet pukeutumiseen. Sitä ennen joudutaan elämään sovellusten ja oman pohdinnan varassa. Paikallistasolla ei asiaa voida ratkaista, vaan kokonaiskirkon on se tehtävä. (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014.)

Espoonlahden seurakunnassa virkapaitaa käytetään tilanteissa, jolloin on tarpeen viestittää, että kyseessä on seurakunnan diakoniatyöntekijä. Joissakin tilanteissa diakoniatyöntekijät ovat keskenään sopineet, käyttävätkö he yhtenäisesti virkapaitaa seurakunnan yhteisissä tilaisuuksissa, kuten syntymäpäiväjuhlissa. Virkapaitaa käytetään messuavustajana toimiessa, laitosvierailuilla, laitoshartauksissa, juhlissa ja tilaisuuksissa. Suurin osa diakoniatyöntekijöistä ei käytä virkapaitaa diakoniatyön päivystyksissä, tutuissa ryhmissä, diakoniaruokailuissa tai asiakastapaamisissa. Virkapaitaa käytetään kriisitilanteissa ja kirkon henkisen huollon tehtävissä. (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014; Söderqvist 2015.)

Kriisitilanteissa, joissa diakoniatyöntekijän voimat ovat koetuksella, virkapaita antaa suojaa. Virkapaita muistuttaa kutsumuksesta. Virkapaita antaa identiteetin, jolloin ihmisen oma persoona ja omat mielipiteet ovat taka-alalla. Toisaalta virkapaita edustaa myös valtaa. Virkapaita voi luoda luottamusta, mutta toisaalta sen käyttö voi etäännyttää. Monet asiakkaat ovat kokeneet tulleen käännetyiksi monissa virastoissa ja siksi voisi olla parempi olla käyttämättä virkapaitaa. Ilman virkapaitaa diakoniatyöntekijä saattaisi olla lähestyttävämpi. Usein käy niin, että ihmiset yhdistävät virkapaidan käytön siihen, että jotain kauheaa tapahtunut. Jos virkapaitaa käytettäisiin enemmän, voisivat ihmisten asenteetkin olla erilaisia. (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014.)

Diakoniatyöntekijöille on vuosien saatossa muodostunut omaa mielipidettä milloin ja miten virkapaitaa käytetään. On tärkeää tiedostaa milloin virkapaitaa voi pitää, jotta tilanne asiakkaiden kanssa ei mene takalukkoon. Toisaalta virkapaita itsessään ei saa asiakkaissa aikaan ”kipsiä”, vaan siihen riittää tietoisuus siitä, että kyseessä on kirkon työntekijä. Paitsi, että ihmiset ovat varautuneempia, he ovat myös kohteliaampia virkapaitaan sonnustautunutta viranhaltijaa tai työntekijää kohtaan. Diakoniatyöntekijän virka-asun käyttöä voidaan verrata myös siihen, että jos poliisi ei käytä virka-asua, hän on

peitetehtävissä; samoin voitaisiin ajatella myös diakoniatyöntekijän virka-asusta. (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää Espoonlahden seurakunnassa diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä. Lisäksi selvitän, kumpaa he pitävät toisaalta lähestyttävämpänä ja toisaalta luotettavampana: vihreään virkapaitaan pukeutunutta diakoniatyöntekijää vai ilman virkapaitaa olevaa. Tutkimuskysymykseni on seuraava: Mitä mielipiteitä diakoniaruokailuun osallistuvilla seurakuntalaisilla on diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä? Apukysymyksinä kysyn asujen luotettavuutta ja lähestyttävyyttä sekä vastaajien sukupuolta ja syntymävuotta.

Tutkimusotteeni on kvantitatiivinen eli määrällinen. Aineiston keräsin mielipidetiedusteluna. Keräämäni esitiedon pohjalta laadin mielipidetiedusteluun kaksi kysymystä (kysymykset 3 ja 4) (Liite 2). Laatimani avoin kysymys (kysymys 5) oli mielessäni opinnäytetyöprosessin alkuvaiheista saakka (Liite 2). Mielipidetiedustelun kysymysten laatimisessa noudatin kyselylomakkeen kysymysten laatimisen periaatteita. Olen käyttänyt kyselylomake-sanaa mielipidetiedustelussani (Liite1; Liite 2), mutta tässä yhteydessä tarkoitan sillä mielipidetiedustelua. Kysymysten pienen määrän vuoksi tutkimukseni muistuttaa selvitystä. Tutkimukseni eroaa puhtaasta mielipidetiedustelusta eli Gallupista siinä, että olen noudattanut tieteellisen tutkimuksen tekemisen periaatteita. Puhtaassa mielipidetiedustelussa ei käytetä teoreettista viitekehystä (Tuomi 2007, 70).

Kvantitatiivinen tutkimus edellyttää ilmiön tuntemista eli tiedossa on, mitkä tekijät vaikuttavat ilmiöön. Kvantitatiivisen tutkimuksen ollessa selittävää tai vertailevaa, asetetaan hypoteesi, jota testataan. Kuvauksissa ja kartoittavissa tutkimuksissa ei aseteta hypoteeseja. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa lasketaan määriä, mikä edellyttää määrällistä tietoa eli lukuja. Tutkimus etenee vaihe vaiheelta. Kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymykseen ”kuinka paljon?” tai ”miten usein? Otoksen täytyy olla riittävän suuri, jotta tulokset olisivat luotettavia. (Vilka 2007, 13, 17, 24; Kananen 2011, 12, 18, 20.) Tutkimukseni on kuvailevaa ja kartoittavaa, joten en asettanut hypoteeseja. Ilmiön tuntemiseksi keräsin esitietoa työntekijöiltä haastattelemalla Espoonlahden seurakunnan

kirkkoherraa, johtavaa diakonian viranhaltijaa ja yhtä diakoniatyöntekijää 16.12.2014 (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014). Käytin esitietoa tutkimusympäristöni kuvaamisessa ja kysymysten laatimisessa. Lisäksi laadin kysymykset yhteistyössä diakoniatyöntekijöiden kanssa.

Toteutin tutkimuksen diakoniatyöntekijöiden avulla. He jakoivat diakoniaruokailuun osallistuville seurakuntalaisille mielipidetiedustelun. Valitsin diakoniaruokailuun osallistuvat seurakuntalaiset tutkimukseni kohteeksi, koska diakoniaruokailu on Espoonlahden seurakunnassa toiseksi suurin diakoniatyön muoto asiakkaiden määrässä mitattuna. Diakoniaruokailussa toteutetussa tutkimuksessa tavoitin paljon ihmisiä samaan aikaan. Eniten diakoniatyö tavoittaa asiakkaita elintarvikejakelussa, mutta eettisistä syistä en tätä ryhmää valinnut tutkimuksen kohderyhmäksi. Suunnitelmissani oli, että opinnäytetyössäni tutkittaisiin myös, miten asiakkaat tunnistavat piispan, papin ja diakoniatyöntekijän virka-asut. Yhdessä diakoniatyöntekijöiden kanssa päädyin siihen, että tämä jää pois opinnäytetyöstäni.

Espoonlahden seurakunnassa elintarvikejakelu tapahtuu joka arkipäivä Espoonlahden kirkolla. Diakoniaruokailut järjestetään Espoonlahden kirkolla maanantaisin ja torstaisin sekä Soukan kappelilla tiistaisin. (Moilanen 2015.) Elo-lokakuussa 2015 diakoniaruokailussa Espoonlahden kirkolla on vierailut keskimäärin 58 ruokailijaa ja Soukan kappelilla keskimäärin 50 ruokailijaa (Aarnio 2015). Espoonlahden kirkossa aloitettiin remontti 2016 alussa ja kaikki toiminnot siirtyivät Soukan kappelille. Diakoniaruokailut järjestetään kuitenkin samassa mittakaavassa eli maanantaisin, tiistaisin ja torstaisin. (Moilanen 2016.)

Diakoniatyöntekijät voivat hyödyntää tutkimuksen tuloksia pukiessaan virkapaitansa päälleen. He saavat tietoa asiakkaiden näkökulmasta ja voivat puntaroida vihreän virkapaidan käyttöä; milloin se kannattaa pukea päälle ja miten sen käyttö mahdollisesti muuttaa vuorovaikutusta.

7.2 Tutkimuksen menetelmät

7.2.1 Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus

Kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää määriä, riippuvuuksia ja syyseurauksia. Tietoa tarkastellaan numeerisesti. Aineiston ollessa laadullista ryhmitellään se numeeriseen muotoon. Kvantitatiivinen tutkimus on pitkälti tutkittavan ilmiön tekijöiden mittaamista ja laskemista. Sekä tekijöiden suhteiden välisiä vuorovaikutuksia että tekijöiden esiintymisen määriä lasketaan. Tutkittavan ilmiön tekijät muutetaan muuttujiksi, joita käsitellään tilastotieteen analyysimenetelmien mukaan. Tavoitteena on tuottaa perusteltua, luotettavaa ja yleistettävää tietoa. (Vilkkä 2007, 14; Kananen 2011, 12–13, 18, 20, 85.)

Kvantitatiivinen tutkimus on systemaattista ja etenee kuin juna, mutta tutkimusasetelman pitää olla oikea tutkimusongelman kannalta. Kvantitatiivinen tutkimus perustuu positivismiin, jossa korostuvat tiedon perustelut, luotettavuus, objektiivisuus ja yksiselitteisyys. Positivismi tavoittelee absoluuttista ja objektiivista totuutta. (Kananen 2011, 17–18, 21.)

Kvantitatiivinen tutkimus on objektiivista eli tutkija on puolueeton, ja tutkimuksen tulos on tutkijasta riippumaton. Sekä tutkimusprosessin että tutkimustulosten puolueettomuutta edesauttavat tutkittavien ja tutkijan etäinen suhde toisiinsa. Lisäksi tutkijan mahdollisimman vähäinen vaikutus saatuihin vastauksiin ja tuloksiin edesauttaa puolueettomuutta. Tulosten tulkinnassa tulokset asetetaan tutkimuksen ulkopuoliseen viitekehukseen, ja objektiivisuus riippuu siitä, mihin viitekehukseen tulokset asetetaan. (Vilkkä 2007, 13, 16.)

Yleisin kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetty tiedonkeruumenetelmä on kyselylomake. Tilastollisia menetelmiä käytettäessä on lähtökohtana tulosten yleistettävyyden perusjoukkoa koskevaksi, jolloin vastaajien määrän täytyy olla suuri. Suositeltu havaintoyksiköiden vähimmäismäärä on 100. Saadut tilastolliset jakaumat toistuvat ja vastaavat perusjoukon jakaumia. Tutkimusongelman kannalta oleelliset jakaumaluvut esitetään. Tulokset esitetään siis numeroina, ja tutkija selittää olennaisen numerotiedon sanallisesti kuvailemalla miten asiat liittyvät toisiinsa tai eroavat toistensa suhteen. Yksinkertaisimmillaan tulokset esitetään taulukkomuodoissa suhteellisina osuuksina eli prosentteina. Kahden tai useamman muuttujan välistä riippuvuutta voidaan tarkastella yksinker-

taisimmillaan ristiintaulukoinnin avulla ja erilaisilla riippuvuuksia kuvaavilla tunnusluvuilla, jotka kuvaavat riippuvuuden laatua ja voimakkuutta. Tulkinnat tehdään tiukkojen sääntöjen mukaan. Tutkija ei tee omaa tulkintaa. Analyysi ja tulkinta tehdään teorialähtöisesti eli deduktiivisesti. (Vilka 2007, 14, 17, 129; Kananen 2011, 12, 20, 28, 77, 85–86.) Käytin aineistokeruumenetelmänä mielipidetiedustelua (Liite 2). Saatoin tulokset taulukkomuotoon. Tulosten analysointi on helpompaa taulukoiden avulla.

7.2.2 Mielipidetiedustelu

Kyselylomakkeita voidaan käyttää sekä kvalitatiivisessa että kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 71). Lomakkeen tulee toimia omillaan, ilman haastattelijan läsnäoloa ja apua. Lomakkeen kysymykset muodostetaan sisällöllisesti oikein ja tilastollisesti mielekkäällä tavalla. (Vehkalahti 2014, 11, 20.) Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hän todella ajattelee ja vastaajan mielipide saatetaan saada perusteellisesti selville. Avointen kysymysten avulla saatetaan saada tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka muuten voisi jäädä kokonaan havaitsematta. Vastausten joukossa voi olla myös hyviä ideoita. Vastausten luokittelua voidaan tehdä monella eri tavalla. Avoimissa kysymyksissä esitetään vain kysymys ja lomakkeeseen jätetään tyhjä tila, johon vastaajat saavat mahdollisuuden kertoa asia omin sanoin. Avointen kysymysten aineisto on sisällöltään kirjavaa – osa vastauksista saattaa olla ylimalkaisia tai epätarkkoja tai on vastattu asian vierestä tai on jopa jätetty vastaamatta, ja siten aineistoa voi olla vaikea käsitellä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 198, 201; Vehkalahti 2014, 25; Valli 2015, 106.) Laadin mielipidetiedusteluun kaksi kysymystä (kysymykset 3 ja 4) ja yhden avoimen kysymyksen (kysymys 5). Taustatietoina kysyn sukupuolta (kysymys 1) ja syntymävuotta (kysymys 2). (Liite 2.)

Avoimiin kysymyksiin annettuja vastauksia voidaan käsitellä joko tilastollisin eli määrällisin tai laadullisin menetelmin. Tilastollisissa menetelmissä vastaukset luokitellaan ryhmiin. Ennen ryhmiin jakoa on aineistoa luettu ja mietitty, jotta luokat saadaan selville. Aluksi kannattaa käyttää pieniäkin eroja tai vivahteita sisältäviä luokkia, sillä niitä voidaan yhdistää ja aineistoa näin tiivistää, mutta päinvastoin ei voi tehdä. Luokkien tulee olla toisensa poissulkevia. Aineistosta voidaan laskea, montako kertaa jokainen

luokka esiintyy aineistossa. Laadullisissa menetelmissä käytetään usein teemoittelua. (Vilka 2007, 68; Tuomi & Sarajärvi 2013, 93; Valli 2015, 106.) Käsittelin kaikkien kysymysten vastaukset tilastollisin menetelmin. Avoimeen kysymykseen annettuja vastauksia käsittelin luokittelemalla. (Liite 2.)

Kysymysten selvyys on tärkeintä. Kysymysten tulee olla sellaisia, että ne merkitsevät samaa kaikille vastaajille. Lomakkeen tulee näyttää helposti täytettävältä, ja vastauksille täytyy olla riittävästi tilaa. Vastausohjeiden tulee olla selkeät. Ikä mitataan luotettavimmin kysymällä syntymävuotta. Kysymyksiä ei saa olla liikaa, koska muutoin mahdollisesti vastauksia ei saada ollenkaan tai saadaan huolimattomasti vastattuja vastauksia. Kysymykset etenevät loogisesti, ja viimeisimmäksi valitaan vaikeimmin vastattavissa olevat kysymykset. Lomakkeella suoritettussa tutkimuksessa tutkija ei vaikuta olemuksellaan eikä läsnäolollaan vastauksiin. Luotettavuutta edistää myös se, että kysymykset esitetään täysin samoina kaikille ja äänenpainojen, -sävyjen sekä puheen taukojen merkitys on suljettu pois. (Valli 2001, 100–101; Hirsjärvi ym. 2010, 202, 204; Vehkalahti 2014, 25.)

Saatekirjeestä tulee ilmetä kyselyn tarkoitus ja tärkeys, kyselyn merkitys vastaajalle sekä tutkimuksen tekijä. Vastaajaa rohkaistaan ja motivoidaan vastaamaan. Saatekirjeen lopuksi kiitetään vastauksesta. (Hirsjärvi ym. 2010, 204; Vehkalahti 2014, 47.)

7.3 Aineiston keruu

Kirjoitin mielipidetiedusteluun saatekirjeen, jossa kerroin tutkimukseni tarkoituksesta ja tutkimukseni merkityksestä. Otin huomioon eettiset näkökohdat ja painotin saatekirjeessä luottamuksellisuutta koko tutkimusprosessin aikana. Pyrin saatekirjeen muotoilussa mahdollisimman kunnioittavaan sävyyn. Allekirjoitin saatekirjeet. (Liite 1.)

Taustatietoina kysyin sukupuolta ja syntymävuotta (kysymykset 1 ja 2). Lähestyttävyyttä ja luotettavuuskysymykset (kysymykset 3 ja 4) laadin niin, että vastaaja valitsee joko kuvan, jossa diakoniatyöntekijällä on vihreä virkapaita päällään, tai kuvan, jossa diakoniatyöntekijä on ilman virkapaitaa. Pyrin selkeään ohjeistukseen. Avoimen kysymyksen (kysymys 5) yritin laatia mahdollisimman yksiselitteiseksi. Vastausta varten varasin

tarpeeksi tilaa. Valitsin tutkimukseeni vain muutaman kysymyksen, jotta vastaaminen ei olisi raskasta. (Liite 2.) Tutkimuksessa on tarpeellista kysyä vain ne kysymykset, jotka ovat olennaisia tutkimusongelman ratkaisun kannalta (Kananen 2011, 49). Kysymysten järjestyksen valitsin niin, että vaativin eli avoin kysymys on viimeisenä (Liite 2).

Mielipidetiedustelussa olevien kuvien otossa pyrin siihen, että kuvissa olisi kaikki muu samalla tavalla niin, että diakoniatyöntekijän virkapaita olisi ainut kuvia erottava tekijä. Pyrin ilmeiden samanlaisuuteen. Muiden vaatteiden valinnassa pyrin siihen, etteivät ne herättäisi liikaa huomiota. Tämän otin huomioon sekä vaatteiden värien valinnassa että niiden mallien valinnassa. (Liite 2.)

Annoin mielipidetiedustelun saatekirjeineen Espoonlahden seurakunnan diakoniatyöntekijälle jaettaviksi diakoniaruokailuun osallistuville seurakuntalaisille 29.10.2015. Mielipidetiedustelua jaettiin vastattaviksi ajalla 2.11.2015–19.11.2015 Espoonlahden kirkolla ja Soukan kappelilla sekä 11.1.2016 ja 12.1.2016 Soukan kappelilla. Diakoniaruokailun avauksen yhteydessä diakoniatyöntekijä esitteli tutkimukseni ja jakoi pöytiin mielipidetiedustelun halukkaiden täytettäväksi.

7.4 Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja pätevyys

Merton on määritellyt vuonna 1957 tieteen neljä perusnormia eli tieteen eetoksen: universalismi eli tietoväitteiden perusteleminen epäpersoonallisin kriteerein; kommunismi eli tieteellisen tiedon julkisuus ja yhteisomistus tiedeyhteisössä; puolueettomuus eli tie-de kutsumuksena ilman henkilökohtaisen voiton intressiä sekä organisoitu skepsis eli järjestelmällinen kritiikki. Tutkimuksen reliabiliteetin eli luotettavuuden voidaan luonnehtia olevan epäluuloisen tiedeyleisön vakuuttamista tutkimustekstin erilaisten merkien ja kielellisten toimenpiteiden avulla. Eettinen sitoutuneisuus ohjaa hyvää tutkimusta. Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa ihmisoikeudet muodostavat tutkimuksen eettisen perustan. (Eskola & Suoranta 1998, 210; Tuomi & Sarajärvi 2013, 126–127, 131.)

Tutkittaville tulee selvittää tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit sekä osallistumisen vapaaehtoisuus. Oleellista tutkittavien suojaamiseksi on edelleen osallistujien hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaaminen, luottamuksellisuus, nimet-

tömyys sekä tutkijan vastuuntunto. Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut ovat täysin sidoksissa toisiinsa uskottavuuden perustuessa siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Noudattaessaan hyvää tieteellistä käytäntöä tutkija toimii rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tulosten arvioinnissa. Tutkija soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia sekä eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkija julkaisee tulokset toteuttamalla tieteellisen tiedon luonteeseen kuuluvaa avoimuutta. Tutkija suunnittelee, toteuttaa ja raportoi tutkimuksensa yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tutkija ottaa asianmukaisella tavalla huomioon muiden tutkijoiden työn ja saavutukset. Samat eettiset periaatteet koskevat sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusta. (Vilkkä 2007, 92; Tuomi & Sarajärvi 2013, 131–133.)

Perinteiset validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä. Validiteetilla eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata ja reliabiliteetilla eli luotettavuudella puolestaan tutkimustulosten toistettavuutta. Perinteisellä sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten ja käsitteellisten määrittelyjen sopusointua. Perinteisellä ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tulkintojen ja johtopäätösten sekä aineiston välisen suhteen pätevyyttä. Validiteetti varmistetaan oikealla tutkimusmenetelmällä, oikealla mittarilla ja oikeita asioita mittaamalla. Kvantitatiivisen tutkimuksen sisäisen validiteetin toteutumisen arviointi on lähes mahdotonta. (Eskola & Suoranta 1998, 214; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231; Kananen 2011, 121, 124.) Koska sisäisen validiteetin arviointi on lähes mahdotonta, on kaikkien vaiheiden dokumentointi ja tehtyjen ratkaisujen perustelu tärkeää. Tutkimukseni luotettavuutta lisää se, että keräsin esitietoa työntekijöitä haastatteleamalla. Tällä varmistin sen, että kysyn oikeita asioita tällä ennestään tutkimattomalla alueella. Lisäksi avokysymyksen käyttö soveltuu hyvin esitutkimuksiin (Vilkkä 2007, 68). Laatimani kysymykset olivat selviä ja yksiselitteisiä sekä ohjeistukseni vastaamiseen oli selkeä. Avokysymyksen vastaukset vaikuttivat vilpittömiltä ja asiallisilta. Ne olivat yksiselitteisiä ja niiden luokittelu oli helppoa. Kaikki nämä seikat lisäävät luotettavuutta.

Kysymysten 3 ja 4 kuvilla on voinut olla jonkin verran vaikutusta tuloksiin. Vaikka pyrin samanlaisiin ilmeisiin, on kuvissa kuitenkin pienenpieniä eroavaisuuksia; minulla on

hieman rennompia ilmeitä ilman virka-asua olevassa kuvassa. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan tulla siihen johtopäätökseen, että rennommalla ilmeellä on voinut olla vaikutusta etenkin naisten vastauksissa lähestyttävyysskysymykseen (kysymys 3), koska naisten vastauksissa hajontaa oli paljon enemmän (16 versus 10) kuin miesten vastauksissa (16 versus 3). Luotettavuuskysymyksessä (kysymys 4) ei ollut hajontaa naisten (22 versus 2) eikä miesten (18 versus 1) vastauksissa.

Tutkijan tulee antaa lukijoille riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty. Uusintamittauksia ei ole järkevää tehdä reliabiliteetin varmistamiseksi. Tutkimuksen eri vaiheet ja tehtyjen ratkaisujen perustelut tulee kuitenkin dokumentoida tarkasti, jolloin tutkimus voidaan toistaa. (Kananen 2011, 123.) Opinnäytetyössäni eri vaiheiden dokumentointi ja tehtyjen ratkaisujen perustelut ovat riittävät reliabiliteetin kannalta. Pysin kattavaan dokumentointiin ja ratkaisujen perusteluihin.

Tutkimuksen kokonaisluotettavuus muodostuu reliabiliteetista ja validiteetista (Vilkkä 2007, 152). Minun oli tärkeää pitää eettisyys mielessä opinnäytetyön jokaisessa vaiheessa. Tutkimuksen tekijän tulee olla kriittinen ja objektiivinen. Pysin työskentelyssäni huolellisuuteen, rehellisyyteen, tarkkuuteen ja totuudenmukaisuuteen. Noudatin hyviä tieteellisiä toimintatapoja sekä tutkimuksessa että tulosten analyysissä ja raportoinnissa. Eettisyyden ja tarkkuuden noudattaminen kaikessa toiminnassa tukee luotettavuutta.

8 AINEISTON ANALYYSI JA TULOKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä sekä näkemyksiä virka-asun vaikuttavuudesta lähestyttävyyteen ja luotettavuuteen. Analysoin opinnäytetyöni aineiston tilastollisin menetelmin. Tulokset esitän taulukoimalla. Avoi-
meen kysymykseen saadut vastaukset luokittelin. Taulukoissa käytin diakoniatyön tilas-
toinnissa käytettyjä ikäryhmiä. Ikäryhmät ovat alle 18 -, 18–29 -, 30–64 -, 65–74 - ja yli
74 -vuotiaat (Sakasti i.a).

Aivan syvälle meneviä johtopäätöksiä tuloksista ei voida tehdä, koska kvantitatiivisessa
tutkimuksessa tulisi saada vähintään 100 vastausta, jotta tutkimuksen voidaan sanoa
olevan luotettava (Vilka 2007, 17).

8.1 Lähestyttävyys ja luotettavuus

Kysymyksiin lähestyttävyydestä (kysymys 3) ja luotettavuudesta (kysymys 4) vastan-
neiden ikäjakauma vaihteli 23 vuoden iästä 91 vuoden ikään. Vastaajia oli 48 ja heidän
keski-ikänsä oli 66 vuotta.

Nuorempia – alle 30-vuotiaita – vastaajia edusti vain yksi henkilö (nainen). Suurin vas-
taajien ikäryhmä olivat 65–74-vuotiaat, joita edusti 46 prosenttia vastaajista. Naisia vas-
taajista oli 58 prosenttia ja miehiä 40 prosenttia. Yksi henkilö ei ilmoittanut sukupuol-
taan (2 %). (TAULUKKO 1.)

TAULUKKO 1. Vastaajat ikäryhmittäin – kysymykset 3 ja 4

<i>ikäryhmä</i>	<i>naiset</i>	<i>miehet</i>	<i>sukupuolta ei ilmoitettu</i>	<i>kaikki n</i>
alle 18 v	-	-	-	-
18-29 v	1	-	-	1 (2 %)
30-64 v	10	6	-	16 (33 %)
65-74 v	14	7	1	22 (46 %)
yli 74 v	3	6	-	9 (19 %)
<i>yhteensä</i>	28 (58 %)	19 (40 %)	1 (2 %)	48 (100 %)

Kahdessa lomakkeessa oli vastattu neljänteen kysymykseen, muttei kolmanteen kysymykseen. Näissä kahdessa lomakkeessa ei ollut kirjoitettu mitään viidenteen, avoimeen, kysymykseen eikä muutakaan ollut kirjoitettu lomakkeelle. Näin ei selvinnyt, mistä vastaamattomuus johtui. Vastausten määrä kolmanteen kysymykseen oli siten 46 vastausta. Vastaajien ikäjakauma vaihteli 23 vuoden iästä 91 vuoden ikään. Vastaajien keski-ikä oli 63 vuotta.

Alle 30-vuotiaita vastaajia oli yksi (nainen). Suurin vastaajien ikäryhmä olivat 30–64-vuotiaat, joita edusti 19 prosenttia vastaajista. Naisia vastanneista oli 26 eli 57 prosenttia ja miehiä puolestaan 19 eli 41 prosenttia. Lisäksi yksi henkilö ei ilmoittanut sukupuoltaan (2 %). (TAULUKKO 2.)

72 prosenttia oli sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi virka-asu päällä kuin ilman virka-asua. 28 prosenttia oli sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi ilman virka-asua kuin virka-asu päällä. Niistä, jotka pitivät virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää lähestyttävämpänä, oli naisia 16. Heidän keski-ikänsä oli 63 vuotta. Miehiä oli sama määrä 16 ja heidän keski-ikänsä oli 69 vuotta. Niistä, jotka pitivät ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää lähestyttävämpänä, oli naisia 10. Heidän keski-ikänsä oli 58 vuotta. Miehiä puolestaan oli 3 ja heidän keski-ikänsä oli 69 vuotta. (TAULUKKO 2.)

TAULUKKO 2. Kumpi henkilö on mielestänne lähestyttävämpi?

<i>ikäryhmä</i>	<i>virka-asuinen on lähestyttävämpi</i> <i>naiset miehet sukupuoli?</i>			<i>ilman virka-asua oleva on lähestyttävämpi</i> <i>naiset miehet</i>		<i>kaikki n</i>
alle 18 v	-	-		-	-	-
18-29 v	-	-		1	-	1 (2 %)
30-64 v	8	6		4	1	19 (41 %)
65-74 v	5	6	1	4	1	17 (37 %)
yli 74 v	3	4		1	1	9 (20 %)
<i>yhteensä</i>	16(35%)	16(35%)	1 (2%)	10(22%)	3(6%)	
<i>yht. kaikki</i>	33 (72%)			13 (28%)		46 (100 %)

Neljässä lomakkeessa oli vastattu kolmanteen kysymykseen, muttei neljanteen kysymykseen. Yhdessä näistä lomakkeista oli kirjoitettu viidenteen, avoimeen, kysymykseen, että puku ei vaikuta luotettavuuteen ja toisessa, että kummatkin asut ovat hyviä. Muissa kahdessa lomakkeessa ei ollut kirjoitettu mitään viidenteen kysymykseen eikä muutakaan ollut kirjoitettu lomakkeelle. Vastausten määrä neljanteen kysymykseen oli siten 44 vastausta. Vastaajien ikäjakauma vaihteli 38 vuoden iästä 91 vuoden ikään. Alle 38-vuotiaita ei siis ollut vastaajien joukossa. Vastaajien keski-ikä oli 66 vuotta.

Suurin vastaajien ikäryhmä olivat 65–74-vuotiaat, joita edusti 19 prosenttia vastaajista. Naisia vastanneista oli 24 eli 55 prosenttia ja miehiä puolestaan 19 eli 43 prosenttia. Lisäksi yksi henkilö ei ilmoittanut sukupuoltaan (2 %). (TAULUKKO 3.)

93 prosenttia oli sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä on luotettavampi virka-asu päällä kuin ilman virka-asua. 7 prosenttia oli sitä mieltä, että diakoniatyöntekijä on luotettavampi ilman virka-asua kuin virka-asu päällä. Niistä, jotka pitivät virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää luotettavampana, oli naisia 22. Heidän keski-ikänsä oli 62 vuotta. Miehiä puolestaan oli 18, ja heidän keski-ikänsä oli 70 vuotta. Niistä, jotka pitivät ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää luotettavampana, oli naisia 2. Heidän keski-ikänsä oli 66 vuotta. Miehiä oli 1, ja hän oli 80-vuotias. (TAULUKKO 3.)

TAULUKKO 3. Kumpi henkilö on mielestänne luotettavampi?

<i>ikäryhmä</i>	<i>virka-asuinen on luotettavampi naiset miehet sukupuoli?</i>	<i>ilman virka-asua oleva on luotettavampi naiset miehet</i>	<i>kaikki n</i>
alle 18 v	- -	- -	-
18-29 v	- -	- -	-
30-64 v	11 7	- -	18 (41 %)
65-74 v	10 6 1	2 -	19 (43 %)
yli 74 v	1 5	- 1	7 (16 %)
<i>yhteensä</i>	22(50%) 18(41%) 1(2%)	2(5%) 1(2 %)	
<i>yht. kaikki</i>	41(93 %)	3(7%)	44 (100 %)

Enemmistö vastaajista pitää virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää sekä lähestyttävämpänä että luotettavampana kuin ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää. Lähes kaikki vastaajat pitivät virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää luotettavampana kuin ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää. Lähestyttävyysskysymys sen sijaan jakoi mielipiteitä enemmän. Naisten mielipiteissä oli suurempi ero lähestyttävyysskysymyksessä kuin miesten mielipiteissä. Naisista 16 oli sitä mieltä, että virka-asuun pukeutunut diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi ja 10 puolestaan sitä mieltä, että ilman virka-asua oleva diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi. Miehistä 16 oli sitä mieltä, että virka-asuun pukeutunut diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi ja 3 puolestaan sitä mieltä, että ilman virka-asua oleva diakoniatyöntekijä on lähestyttävämpi.

Luotettavuudesta voidaan todeta, ettei kukaan ikäryhmissä alle 65-vuotiaat pitänyt ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää luotettavampana kuin virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää. Sen sijaan näissä ikäryhmissä 18 henkilöä piti virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää luotettavampana. Ikäryhmissä yli 65-vuotiaat vain 3 henkilöä (7 %), 2 naista ja 1 mies, piti ilman virka-asua olevaa diakoniatyöntekijää luotettavampana, kun taas 23 henkilöä piti virka-asuun pukeutunutta diakoniatyöntekijää luotettavampana.

8.2 Mielenpitoja virka-asun käytöstä

Avoimeen kysymykseen, jossa kysyttiin ajatuksia ja/tai tunteita, joita diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttö herättää (kysymys 5), sain 30 vastausta (TAULUKKO 4). Vastaajien ikäjakauma vaihteli 23 vuoden iästä 91 vuoden ikään. Vastaajien keski-ikä oli 65 vuotta. Nuorempia, alle 40-vuotiaita, vastaajia edusti vain kaksi henkilöä (7 %).

Suurimpana vastaajien ikäryhmänä olivat 30–64-vuotiaat, joita edusti 40 prosenttia vastaajista. Naisia vastaajista oli 73 prosenttia ja miehiä 27 prosenttia. (TAULUKKO 4.)

TAULUKKO 4. Vastaajat ikäryhmittäin – kysymys 5

<i>ikäryhmä</i>	<i>naiset</i>	<i>miehet</i>	<i>kaikki n</i>
alle 18 v	-	-	-
18-29 v	1	-	1 (3 %)
30-64 v	10	2	12 (40 %)
65-74 v	9	2	11 (37 %)
yli 74 v	2	4	6 (20 %)
<i>yhteensä</i>	22 (73 %)	8 (27 %)	30 (100 %)

Aineistosta muodostui kolme yläluokkaa: diakoniatyöntekijän ominaisuudet, virka-asun ominaisuudet ja muu. Luokittelin kaikki vastaukset taulukkoon 5 lukuun ottamatta ehdotuksia, jotka esitän tekstimuodossa. (TAULUKKO 5.) En erotellut vastauksia taulukkoon ikäryhmittäin, koska vain kaksi vastaajaa oli alle 40-vuotiaita eikä ikä muutenkaan erotellut vastauksia.

TAULUKKO 5. Millaisia ajatuksia ja/tai tunteita diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttö Teissä herättää?

<i>yläluokka</i>	<i>alaluokka</i>		<i>naiset miehet yhteensä</i>			
diakoniatyöntekijän ominaisuudet	lähestyttävyyden luotettavuus	virka-asuinen on helpommin lähestyttävä	3	-	3	
		virka-asuinen on luotettava	6	2	8	
	tunnistettavuus	virka-asu ei vaikuta luotettavuuteen	-	1	1	
		virka-asusta tietää, että on oikea henkilö	4	1	5	
	adjektiivit diakoniatyöntekijän kuvaamiseen	”asiallinen”	-	2	2	
		”ystävällinen”	-	1	1	
		”kiva”	-	1	1	
	diakoniatyöntekijän vihreän virkapaidan herättämiä tunteita	”positiivisia”	3	2	5	
		”lämpimiä”	1	-	1	
		kunnioitusta	2	-	2	
	virka-asun ominaisuudet	virka-asulle annettuja merkityksiä	virka-asuisella on hyvä asukokonaisuus	2	2	4
			virka-asu edustaa siisteyttä	1	-	1
virka-asu lisää virallisuutta			-	1	1	
virka-asu on neutraali juttu			1	-	1	
kumpikin asu on hyvä			2	-	2	
asulla ei merkitystä			-	1	1	
väri		rauhottava väri	2	2	4	
		puolueväri	-	1	1	
		energinen väri	1	-	1	
		elämän väri	1	-	1	
		muslimien pyhä väri	1	-	1	
		muu	”Virkapaitaa voisi käyttää ihan tilanteen mukaan. Virallisissa paita päällä ja esim. keskusteluissa ihmisen kanssa ei paitaa tarvita; korostaa joustoa ja tilannetajua.”	1	-	1
	”Kun joku asia herättää tunteitani, tutkailen tunteitani.	1	-	1		

		Selvitän asian itselleni.”	
--	--	----------------------------	--

Luotettavuus ja se, että virka-asu lisää luotettavuutta, korostuivat vastauksissa (6 naista ja 2 miestä). Virka-asu helpottaa virassa olevan tunnistamista (4 naista ja 1 mies). Virka-asuinen on helpommin lähestyttävä (3 naista). Virka-asu herättää kunnioitusta (2 naista). Virka-asuun pukeutuneen henkilön kuva herätti positiivisia ja lämpimiä tunteita (4 naista ja 2 miestä). Yhdessäkään vastauksessa ei ilmennyt päinvastaisia tunteita. Ainoastaan miehet kuvasivat diakoniatyöntekijän ominaisuuksia – hän on asiallinen, kiva ja ystävällinen (2 miestä). Miehet eivät ottaneet kantaa lähestyttävyyteen ja kunnioitukseen. Naisia (22) oli vastaajissa paljon enemmän kuin miehiä (8). Seuraavassa esimerkkejä vastauksista:

luotettavaa henkilöä (nainen)

tunnistaa helposti ja minusta on kivempi lähestyä kun tietää että on virassa oleva ihminen ja osaa hommansa. (nainen)

herättää kunnioitusta (nainen)

Positiivisia, luottavaisia tunteita (mies)

ystävällinen, asiallinen (mies)

Virka-asuisen asukokonaisuutta kuvailtiin hyväksi (2 naista ja 2 miestä). Yhdessä vastauksessa virka-asun kuvattiin edustavan siisteyttä (nainen) ja yhdessä vastauksessa sen todettiin lisäävän virallisuutta (mies). Kahdessa vastauksessa tuli esiin se, että kummatkin asut ovat hyviä (naisia). Virka-asun käyttöä kuvattiin yhdessä vastauksessa neutraaliksi jutuksi (nainen) ja toisessa todettiin, että asulla ei ole merkitystä (mies). Ainoastaan yhdessä vastauksessa (nainen) korostettiin, että virkapaitaa tulisi käyttää tilanteen mukaan niin, että virallisissa tilaisuuksissa käytettäisiin virkapaitaa ja esimerkiksi vain yhtä asiakasta tavatessa ei virkapaitaa tarvittaisi. Seuraavassa esimerkkejä vastauksista:

Hyvä asukokonaisuus. Vihreä rauhoittava väri. Positiivisia, luottavaisia tunteita. (mies)

Minun mielestäni kumpikin asu on hyvä. (nainen)

Vihreälle värille annettiin merkityksiä omasta kokemusmaailmasta: vihreää pidettiin rauhoittavana (2 naista ja 2 miestä), energisenä elämän värinä (nainen) tai puoluevärinä (mies). Yhdessä vastauksessa vihreän todettiin olevan muslimien pyhä väri (nainen) ja toisessa puolestaan Lotta-yhdistyksen väri (nainen). Vastauksissa kysymykseen 5 annettiin kaksi ehdotusta (naisia) – ja molemmat koskivat virkapaidan väriä – seuraavasti:

- Kuka päätti vihreän paidan värin?!
- Vihreähän on muslimien pyhä väri!?
- Voisiko olla joku muu väri paidassa esim. hopeanharmaa, vaalea liila jne... (nainen)

Vihreä on energinen väri, jota Lotta-yhdistyksen väki käyttää. Elämän väri. Voisi olla vihreän eri sävyjä, niin kuin elämässäkin on eri vivahteita. (nainen)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

9.1 Johtopäätökset ja pohdintaa

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää diakoniaruokailuun osallistuvien seurakuntalaisten ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreästä virkapaidasta ja sen käytöstä sekä näkemyksiä virka-asun vaikuttavuudesta lähestyttävyyteen ja luotettavuuteen. Opinnäytetyön tutkimus osoitti, että diakoniatyöntekijän virka-asu suojaa diakoniatyöntekijän identiteettiä ja tekee hänestä sekä lähestyttävämmän että luotettavamman. Virka-asun käyttö ei näytä vaikuttavan negatiivisesti asiakkaan ja diakoniatyöntekijän väliseen vuorovaikutukseen eikä se siten edusta valtaa negatiivisessa mielessä. Sen käyttö ei myöskään etäännyttä asiakasta. Kohtaaminen – joka on diakonian ydintä – toteutuu hyvin virka-asuun pukeutuneen diakoniatyöntekijän ja asiakkaan välillä, koska asiakkaat kokevat virka-asuun pukeutuneen diakoniatyöntekijän lähestyttävämmäksi kuin ilman virka-asua olevan. Virka-asu helpottaa diakoniatyöntekijän tunnistettavuutta. Virka-asuun pukeutunut diakoniatyöntekijä herätti ainoastaan positiivisia, luottavaisia, kunnioittavia ja lämpimiä tunteita. Tutkimustulos on vahvasti suuntaa-antava, vaikka vastausmäärä ei ollutkaan aivan niin suuri kuin täysin luotettavaan kvantitatiiviseen tutkimustulokseen tarvitaan. Vaikka Espoonlahdessa suurin osa diakoniatyöntekijöistä ei pukeudu virka-asuun diakoniaruokailua avatessaan (Korpela 2014; Söderqvist 2014; Turtiainen 2014), niin silti diakoniaruokailun asiakkaat pitivät virka-asua kannatettavana. Tutkimukseni vastasi asettamaani tutkimusongelmaan.

Tutkimuksen perusteella voidaan suositella, että diakoniatyöntekijät pukeutuvat virka-asuun ja se voitaisiin pukea päälle aina. Diakoniatyöntekijät, jotka eivät käytä virka-asua, saattavat perustella ratkaisuaan sillä, että se on tasa-arvoinen tapa kohdata asiakas. Tutkimuksen tulosten perusteella näin ei tarvitse menetellä. Sen tiedon valossa, että pukeutuminen on sanattoman viestinnän yksi osa ja että sanaton viestintä on vuorovaikutuksessa suuremmassa roolissa kuin sanallinen viestintä (Ojala & Uutela 1993, 77; Kauppila 2005, 33), vaikuttaa opinnäytetyön tutkimustulos myönteiseltä. Diakoniatyöntekijän virka-asu täyttää myös hyvän virka-asun kriteerit: se kestää sekä aikaa että kulu-
tusta ja asiakkaat kokevat sen lähestyttäväksi (Martelius 2015, D2–D3).

Miehille virka-asu oli vielä lähestyttävämpi kuin naisille. Tämä voisi johtua sukupuolesta. Virka-asu suojaa kantajansa identiteettiä niin, että hänen persoonansa ja mielipiteensä ovat taka-alalla, ja hän edustaa vain virkaa. Tällöin sukupuolirajaa ei tarvitse ylittää, koska virka-asuinen muuttuu ikään kuin sukupuolettomaksi. Naisten vastausten hajonnan lähestyttävyyksymykseen puolestaan voisi puolestaan ajatella johtuvan siitä, että naiset antavat pukeutumiselle ja ulkonäölle useimmiten miehiä enemmän painoarvoa. Naiset ovat voineet kuvia punnitessaan ajatella näkökulmalla ”miltä näyttää”.

Poliisien ja lentoemäntien virka-asuista tehtyjen tutkimusten tuloksiin verrattaessa olivat tämän tutkimuksen tulokset samansuuntaisia – virka-asu lisää luotettavuutta ja kunnioitusta – vaikka poliisien ja lentoemäntien virka-asuja voidaankin pitää vakiintuneempina kuin diakoniatyöntekijöiden virka-asua. Toisaalta diakoniatyöntekijöiden virka-asuihin tuo ”syvyyttä” ja kenties arvovaltaakin se, että pappien virka-asuissa käytetään samanlaista pantapaitaa valkoisella ”sokeripalalla”. Pappien vaatetuksen symboliset merkitykset ovat muotoutuneet kristinuskon symboleiksi jo vuosisatoja sitten, ja tästä syystä suomalaisessa kulttuurissa on kirkkoon ja sen edustajiin totuttu liittämään luotettavuus ja oikeudenmukaisuus (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 20). Virka-asuun voidaan liittää merkitys kutsumustyöstä. Virka-asulla on merkitystä myös kantajalle itselleen: virka-asu päällä ihminen on edustamansa ammatti-alan edustaja eikä oman itsensä edustaja. (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 15.) Diakoniatyöntekijöiden virka-asun vähäinen käyttö on johtanut joskus tilanteisiin, joissa ihmiset ovat luulleet jotakin kauheaa tapahtuneen kohdatessaan virka-asuun pukeutuneen diakoniatyöntekijän. Tilanne voisi olla toinen, jos virka-asuun pukeuduttaisiin enemmän. Esimerkiksi italialaiset nunnat pukeutuvat aina virka-asuun eikä heidän näkemisensä virka-asussa herätä samanlaisia ajatuksia. Pappien lipereistä voidaan miettiä, miksi niitä ei ole naispapeilla. Toinen ihmetykseni aihe on diakonaattiprosessi, joka on kestänyt vuosikymmeniä eikä ratkaisuun ole päästy.

Tutkimukseen vastanneiden keski-ikä oli noin 65 vuotta. Jos tutkimuksessa olisi ollut enemmän nuorempia vastaajia, olisivatko he vastanneet toisin? Poliisien ja lentoemäntien virka-asuista tehtyjen tutkimusten tulokset eivät kuitenkaan anna viitteitä siitä.

Tutkimustulokset olivat mielenkiintoisia diakoniatyöntekijän virka-asun vihreän värin kokemisen suhteen. Virka-asun väri näytti olevan tärkeä vastaajille. Ilman tietoa vihreän

värin liturgisesta merkityksestä asiakkaat antoivat sille merkityksiä omasta kokemuksestaan – poliittisia tai arkielämään liittyviä merkityksiä. Vihreää on joskus kutsuttu harmaan rinnalla arjen väriksi, koska kirkkovuoden vihreitä jaksoja on nimetty arkijaksoiksi (Lempiäinen 2002, 385). Onkin mielenkiintoista, että tulevan diakoniviran virka-asun väriksi on kaavailtu helmenharmaata. Vihreän värin valitsemisen taustalla on luultavimmin ollut se, että Ruotsissa diakonian viranhaltijoilla on harmaanvihreä paita (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 46). Helmenharmaa on peräisin kirkon läntisestä perinteestä (Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001, 88). Vihreä on kirkkovuotta hallitseva väri, ja se symbolisoi elämää, toivoa ja kasvua (Lempiäinen 2002, 385). Mielestäni vihreä sopisi paremmin paidan väriksi kuin helmenharmaa. Vihreää käytetään silloin, kun tekstit puhuvat arjen kristillisyydestä ja siitä, miten uskon tulisi ilmetä jokapäiväisessä elämässä (Lempiäinen 2002, 385). Tässähän on diakonian perustus.

9.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Opinnäytetyöni mielipidetiedustelun kysymykset 3 ja 4 (Liite 2) voisi laatia käyttäen Likertin asteikkoa, joka on erittäin käytetty mielipideväittämissä. Likertin asteikolla saadaan esille mielipiteiden eri asteita. Muutama henkilö oli jättänyt vastaamatta kysymyksiin 3 ja 4. Jos käytössä olisi ollut Likertin asteikko ja siten muitakin vaihtoehtoja kuin joko-tai, he olisivat ehkä vastanneet. Kysymys voitaisiin muotoilla esimerkiksi seuraavaan muotoon: Virka-asuinen henkilö on mielestäni lähestyttävämpi kuin ilman virka-asua oleva henkilö.

Likertin asteikko voi olla esimerkiksi 4-, 5-, 7- tai 9-portainen. Vastausvaihtoehdot voisivat olla: 1. Täysin eri mieltä 2. Jokseenkin eri mieltä 3. Ei samaa eikä eri mieltä 4. Jokseenkin samaa mieltä 5. Täysin samaa mieltä. (Vilkkä 2007, 46–47.)

Aiheestani ei ollut tehty aikaisemmin opinnäytetöitä. Avoimet kysymykset soveltuvat parhaiten esitutkimuksiin, joissa tavoitteena on löytää asiasisältöön kuuluvat ryhmät (Vilkkä 2007, 68). Kysymyksen 5 (Liite 2) vastauksista voitaisiin rakentaa kysymyksiä Likertin asteikkoa käyttäen. Tunneperusteisten asenteiden ilmaisemiseen voisi rakentaa jyrkkäsanaisen asennetta kuvaavan lauseen, ja vastaajaa pyydetäisiin ilmoittamaan mis-

sä määrin se vastaa hänen omaa mielipidettään, jolloin saataisiin sekä heikot että voimakkaat asenteet esille.

Tutkimus on toteutettu yhdessä seurakunnassa pääkaupunkiseudulla. Mielenkiintoista olisi toistaa tutkimus Ruuhka-Suomen ulkopuolella. Saataisiinko siellä erilaisia tuloksia? Eri seurakunnissa on kirjavia käytäntöjä diakoniatyöntekijän virkapaidan käytössä. Tutkimus voitaisiin toistaa useammassa seurakunnassa, ja sitten tuloksista voitaisiin mahdollisesti löytää yhteyksiä, miten virka-asun suuri tai pieni käyttöaste vaikuttaa tuloksiin. Laajempi tutkimus voitaisiin toteuttaa haastattelemalla sekä työntekijöitä että asiakkaita ja sitten vertaamalla näitä tuloksia toisiinsa. Työntekijöiltä voitaisiin kysyä, miten he itse kokevat virka-asun käytön kollegoihinsa ja asiakkaisiinsa nähden. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, miten ihmiset tunnistavat piispan, papin ja diakoniatyöntekijän virka-asut – tämä jäi pois tästä tutkimuksesta diakoniatyöntekijöiden ja minun yhteisellä päätöksellä. Värien merkitystä olisi myös kiinnostavaa tutkia, koska värille annettiin tämän tutkimuksen vastauksissa painoarvoa.

9.3 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi oli vaativa, koska erikseen allokoitua aikaa ei työlle ole ollut, vaan aika on pitänyt nipistää kaikesta muusta. Elämäntilanteeni on sisältänyt paljon erilaisia velvoitteita. Kirjoitustyön tein muutaman kuukauden kuluessa. Koulun opinnäytetyöprosessi seminaareineen ja passimerkintöineen tuki työskentelyäni. Opinnäytetyön tekeminen opetti ja vaati pitkäjänteisyyttä.

Olen oppinut paljon kirkon virka-asujen historiasta sekä niiden symboliikasta ja väri-symboliikasta, diakonaatista ja erilaisten virka-asujen merkityksistä. Tutustuin diakoniatyöhön entistä syvällisemmin. Tutustuin kvantitatiivisen tutkimuksen tekemiseen ja tutkimuksen hyvään raportointiin. Tutustuin tieteen perusnormeihin. Opin itsenäistä tutkimustyön tekemistä, tutkimusmenetelmien hallintaa ja tieteellistä esitystapaa. Koin mielekkäänä ja antoisana tiedon etsimisen ja löytämisen.

Kohtaamisen käsite nousi tärkeään asemaan. Työtä tehdessäni kirkastui entisestään, että kohtaaminen on ydinasia paitsi diakoniatyössä niin myös sosiaalityössä ja ylipäätään

kaikessa auttamistyössä. Kohtaamisella luodaan asiakassuhteen perusta. Vaikka ihminen olisi epäonnistunut useita kertoja, tulee hänet aina kohdata ihmisenä (Keskinen, Kääriäinen, Oravisto, Pitkänen & Tukiala 2012, 5). Kaikista harjoitteluistani olen saanut palautetta, että minulla on ihmisen kohtaamisen taito. Hyvä kohtaminen alkaa jo ensivaikutelmasta: se ohjaa käsityksiämme ja vaikuttavaa tulevaan asiakassuhteeseen (Keskinen ym. 2012, 4). Hyvää kohtamista edesauttavat mielestäni ystävällisyys, rauhallisuus, kärsivällisyys, arvostus, kunnioitus ja tasa-arvoisuus. Toisen ihmisen asemaan asettuminen eli empatiakyky on tärkeää, koska silloin ymmärtää, miltä toisesta tuntuu. Toisen tunnetilasta tulee ymmärrettävää, vaikka hän viestittäisi ristiriitaisestikin. Hyvä asiakassuhde ja yhteistyö syntyvät luottamuksesta ja luottamusta herättävästä vuorovaikutuksesta (Raatikainen 2015, 18). Diakoniatyöntekijät käyttävät kohtamista, diakoniatyön vastaanotto toimintaa, apunaan vastatessaan alueellaan korostuviin ongelmiin. Näin kohtamisen avulla vastataan huono-osaisuuteen ja sen aiheuttamien diakoniatyön palvelujen tarpeeseen. (Helin ym. 2010, 90.) Kohtaamisen avulla toteutuu diakoniatyön perimmäinen tarkoitus: avun antaminen niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta (Kirkkohallitus 2010, 1).

Sekä ihmislajin että yksilön kehityksessä sanaton viestintä on opittu ennen sanallista viestintää. Siksi se on syvällä ihmisten käyttäytymisessä ja sen merkitys ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa on suuri. (Hjelt-Putilin 2005, 109.) Sanattoman viestinnän voimakkuus ihmisten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä kuitenkin yllätti minut. Aikaisemmin olin tosin tiedostanut, että se kuinka asiat esitetään ja missä valossa, jää vastaanottajan mieleen pikemmin kuin yksittäiset sanat tai lauseet. Tulevassa ammatissani, joko sosionomina tai diakonina, minun tulee muistaa sanattoman viestinnän voima. Hyvässä vuorovaikutuksessa sanallisten ja sanattomien viestien tulee olla yhdenmukaisia tai muuten ristiriitatilanteessa käy niin, että sanaton viestintä voittaa (Hjelt-Putilin 2005, 113; Kauppila 2005, 33). Jos sanalliset ja sanattomat viestit ovat samansuuntaisia ja tukevat toisiaan, vahvistavat ne toisiaan ja viesti on uskottava. Lisäksi, jotta onnistun turvallisesti sanattomassa viestinnässä, tulee minun tiedostaa, mitkä ovat sanattoman viestinnän vahvuudet, ja toisaalta, mitkä ovat sanattoman viestinnän keinot.

Sanaton viestintä on tehokasta tunteiden välittämisessä; mieltymysten, asenteiden ja henkilösuhteiden ilmaisemisessa; kontaktin ja ensivaikutelman luomisessa; persoonallisuuden ja henkilökuvan eli imagon välittämisessä; valta-, status- ja roolierojen välittä-

misessä; sanallisen viestinnän tehostamisessa, säätelyssä ja täydentämisessä; sanallisen viestinnän korvaamisessa sekä metaviestin – eli viestiä viestistä – välittämisessä. Sanattoman viestinnän osa-alueet voidaan jakaa kahdeksaan eri alueeseen: kinesiiikka eli eleet, ilmeet, liikkeet, katse ja asennot; paralingvistiikka eli äänellinen ilmaisu; fyysinen olemus eli muun muassa ulkonäkö, koko, ruumiin rakenne, silmien väri; haptiikka eli kosketuskäyttäytyminen; proksemiikka eli tilaan, etäisyyteen, suuntaan, tasoeroihin ja reiviiriin liittyvä viestintä; kronemiikka eli ajan käyttö viestinnässä; artefaktit eli erilaiset esineet, varusteet ja keinoaineet sekä olfaktoriset eli hajuaistiin liittyvät tekijät. (Hjelt-Putilin 2005, 110–122.)

Nykyään asiakaspalvelualoilla työ on visualisoitunut ja estetisoitunut, ja ulkonäkö kohtaa haasteita myös työaloilla, joilla se ei aikaisemmin ole ollut keskeistä (Kamila 2012, 16). Ulkonäössä ja pukeutumisessa varminta on ensinnäkin luonnollisesti huolehtia siisteystä ja puhtaudesta, mutta näiden lisäksi tulee välttää provosoivaa tai kovin erikoista pukeutumistyyliä (Hjelt-Putilin 2005, 122). Virka-asua käytettäessä ratkeaa moni ulkonäköön liittyvä ongelma kuin itsestään.

LÄHTEET

- Aarnio, Ritva 2015. Espoonlahden seurakunnan diakoni Ritva Aarnion s-posti 3.12.2015.
- Adam, A. K. M. 2005. Collared. *Christian Century*. 5/31/2005, Vol. 122 Issue 11, 9-10. 2p. Viitattu 6.5.2015. Saatavissa <http://nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.
- Adomaitis, Alyssa Dana & Johnson, Kim K. P. 2005. Casual Versus Formal Uniforms: Flight Attendants' Self-perceptions and Perceived Appraisals by Others. *Clothing and Textiles Research Journal*. 3/1/2005. Vol. 23 Issue 2, 88-101. Viitattu 6.5.2015. Saatavissa <http://nelliportaali.fi>, Sage Journals Online -aineisto.
- Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.a. Liiton suosituksia ja ohjeita. Suositus diakoniatyöntekijän virkapukeutumisesta. 2015. Viitattu 14.4.2015 & 15.10.2015 & 18.12.2015. <http://www.dtl.fi/modules/system/stdreq.aspx?P=382&VID=default&SID=450104501045010&S=0&C=22259>.
- Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry i.a.b. Liiton suosituksia ja ohjeita. Artikkelidiakoniatyöntekijöiden virkapukeutumisen vaiheista (Dino 3/2014). Viitattu 15.10.2015. <http://www.dtl.fi/modules/system/stdreq.aspx?P=382&VID=default&SID=450104501045010&S=0&C=22259>.
- Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry 2001. Diakoniatyöntekijän eettiset ohjeet. Viitattu 2.11.2015. http://espoonhiippakunta.evl.fi/@Bin/79839/Diakoniatyontekijn_eettiset_ohjeet.pdf.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Espoonlahden seurakunta 2014. Espoonlahden seurakunnan diakoniatyön perustoimintokuvaus. Paperiversio. Espoo: Espoonlahden seurakunta.
- Evl.fi i.a.a. Aamenesta öylättiin. Stola. Viitattu 16.10.2015. <http://www.evl2.fi/sanasto/index.php/Stola>.

- Evli.fi i.a.b. Aamenesta öylättiin. Alba. Viitattu 16.10.2015.
<http://www.evli.fi/sanasto/index.php/Alba>.
- Evli.fi i.a.c. Aamenesta öylättiin. Liturgiset värit. Viitattu 28.12.2015.
http://www.evli.fi/sanasto/index.php/Liturgiset_v%C3%A4rit.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita Publishing.
- Helkama, Klaus; Myllyniemi, Rauni; Liebkind, Karmela; Ruusuvuori, Johanna; Lönnqvist, Jan-Erik; Hankonen, Nelli; Mähönen, Tuuli Anna; Jasinskaja-Lahti, Inga & Lipponen, Jukka 2015. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hjelt-Putilin, Paula 2005. Turvallisuutta viestinnällä. Helsinki: Edita.
- Huotari, Voitto 2008. Mikä diakoniassa on luovuttamatonta. Teoksessa Salla Korpela (toim.) Rakkauden virassa. Diakonian ammattilaisten viisi vuosikymmentä. Helsinki, Jyväskylä: Minerva, 7–9.
- Johnson, Richard R. 2001. The Psychological Influence of the Police Uniform. FBI Law Enforcement Bulletin. Mar2001, Vol. 70 Issue 3, 27. 6p. Viitattu 6.5.2015. Saatavissa <http://nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.
- Juntunen, Elina 2009a. Diakoniatyö Espoossa: vahvuudet ja haasteet. Teoksessa Elina Juntunen (toim.) Diakoniatyö kartalle. Espoo: Espoon seurakuntayhtymä, 112–115.
- Juntunen, Elina 2009b. Diakoniatyö on kartalla. Teoksessa Elina Juntunen (toim.) Diakoniatyö kartalle. Espoo: Espoon seurakuntayhtymä, 124–125.
- Juntunen, Elina 2009c. Tiivistelmä. Teoksessa Elina Juntunen (toim.) Diakoniatyö kartalle. Espoo: Espoon seurakuntayhtymä, 5.
- Kamila, Marjo 2012. Katsojana ja katsottuna. Opettajan kontrolloitu ulkoasu. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 110. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.11.2015.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41479/978-951-39-5236-5_Kamila.pdf?sequence=1.

- Kananen, Jorma 2011. Kvantti. Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keskinen, Jukka; Kääriäinen, Aino; Oravisto, Julius; Pitkänen, Raili & Tukiala, Anna-Kaisa 2012. Asiakastyö kohtaamisena. Helsinki: Socca.
- Kiiski, Jouko 2013. Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabaro-metri 2013. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskus. Viitattu 2.3.2016. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E0012D539/\\$FILE/verkkojulkaisu33.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/C308650AA4CE7A76C2257E2E0012D539/$FILE/verkkojulkaisu33.pdf).
- Kirkko Espoossa i.a.a. Tilastotietoja Espoon seurakunnista. Vuosi 2014. Viitattu 20.10.2015. <http://www.espoonseurakunnat.fi/web/seurakunnat/faktoja-ja-tilastoja>.
- Kirkko Espoossa i.a.b. Tervetuloa Espoonlahden seurakuntaan! Viitattu 14.4.2015 & 20.10.2015. <http://www.espoonseurakunnat.fi/web/espoonlahden-seurakunta>.
- Kirkko Espoossa i.a.c. Kirkkoherran tervehdys. Viitattu 14.4.2015 & 20.10.2015. <http://www.espoonseurakunnat.fi/web/espoonlahden-seurakunta/kirkkoherran-tervehdys>.
- Kirkkohallitus 2009. Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Viitattu 16.10.2015. <http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/jp-opas.pdf>.
- Kirkkohallitus 2010. Diakonian viranhaltijan ydinsaaminen. Viitattu 3.3.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/diakonia_yo.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/diakonia_yo.pdf).
- Komulainen, Timo 2012. Diakoniamaratton. Teoksessa Jouko M. V. Heikkinen & Veijo Koivula (toim.) Crux Spes Unica. Risti, ainoa toivo. Vihti: Aurinko Kus-tannus, 193–207.
- Korpela, Johanna 2014. Espoonlahden seurakunnan diakonissa Johanna Korpelan haas-tattelu Espoonlahden kirkossa Espoossa 16.12.2014.
- Koskennurmi-Sivonen, Ritva 2012. Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen. Tekstiili-kulttuuriseuran julkaisuja 6/2012. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura. Viitat-tu 5.11.2015. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/39202>.
- Lempiäinen, Pentti 2002. Kuvien kieli. Vertauskuvat uskossa ja elämässä. Helsinki: WSOY.

- Malinen, Anette 2012. Diakoninen päihdetyö Vantaalla. Teoksessa Jarmo Heinonen (toim.) *Kuin kala verkossa*. Espoo: Prometheus kustannus, 74–87.
- Malkavaara, Mikko 2007. Diakonian muutos alkoi jo ennen lamaa. Teoksessa Kari Latvus (toim.) *Diakonian tutkimus 1/2007*. Helsinki: Diakonian tutkimuksen seura ry, 26–49. Viitattu 2.3.2016. http://dts.fi/dokumentit/diakonia1_07%5B1%5D.pdf.
- Malkavaara, Mikko 2015. Diakonia ja diakonivirka. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 26, *Kirkko ja toiminta*. Viitattu 2.11.2015. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/\\$FILE/255445_KH_Diakonia_ja_diakonivirka.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/020A6402AC464E4EC2257E6E004415C4/$FILE/255445_KH_Diakonia_ja_diakonivirka.pdf).
- Martelius, Katja 2015. Kun naispappi sai housut. *Helsingin Sanomat* 2.8.2015, D2–D3.
- Moilanen, Teija 2015. Espoonlahden seurakunnan diakonissa Teija Moilasan s-posti 13.10.2015.
- Moilanen, Teija 2016. Espoonlahden seurakunnan diakonissa Teija Moilasan s-posti 8.1.2016.
- Ojala, Toini & Uutela, Antti 1993. *Rakentava vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY.
- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1992 käyttöön ottama suomenos. Helsinki: Kirjapaja.
- Raatikainen, Eija 2015. *Lujita luottamusta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sakasti i.a. Diakoniatyö. Diakoniatyö koko kirkon yhteenveto 2015. Viitattu 22.3.2016. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content418CE5>.
- Sakasti 2015a. Diakonivirka-uudistus. Viitattu 27.10.2015. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=Content268908>.
- Sakasti 2015b. Piispainkokous. Piispainkokouksen lausunto 2/2015 kirkolliskokoukselle. Viitattu 27.10.2015. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=piispainkokous>.
- Sakasti 2015c. Päätöksenteko. Kirkolliskokous. Lausunnot. Uutta diakonivirkaa koskevien säännösten lisääminen kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen (2015–00012). Päätös 5.11.2015. Viitattu 28.12.2015. <http://kappeli2.evl.fi/kkoweb.nsf/asiatasnro/3D75001DCF59CA27C2257EF4003945ED?OpenDocument>.
- Salmesvuori, Päivi 2008. 50 vuotta liiton historiaa. Teoksessa Salla Korpela (toim.) *Rakkauten virassa. Diakonian ammattilaisten viisi vuosikymmentä*. Helsinki: Minerva, 11–78.

- Suomen ev.lut. kirkko i.a. Kirkolliskokous on kirkon eduskunta. Viitattu 27.10.2015.
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/DF5D9AEE73295D2CC2257089004FC5DD?OpenDocument&lang=FI>.
- Suomen ev.lut. kirkko 2015. Piispainkokous näyttää vihreää valoa laajennetulle diakoniviralle. Viitattu 27.10.2015.
<http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/B4B456246F64FD78C2257E27004955FA?OpenDocument&lang=FI>.
- Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2001. Viran tunnukset ja virkapukeutumisen ohjeet. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2008. Diakoninvirka. Viitattu 15.4.2015.
[http://kappeli.evl.fi/KKHASHa.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/6e7f733229475795c225734100222e16/\\$FILE/Diakonaattity%C3%B6ty%C3%B6ryhm%C3%A4.%20Mietint%C3%B6.%20Telos%201.pdf](http://kappeli.evl.fi/KKHASHa.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/6e7f733229475795c225734100222e16/$FILE/Diakonaattity%C3%B6ty%C3%B6ryhm%C3%A4.%20Mietint%C3%B6.%20Telos%201.pdf).
- Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto 2010. Piispainkokouksen pöytäkirja 14.-15.9.2010. Viitattu 16.10.2015.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E352D23BB03CA307C22577000024A667/\\$FILE/poytakirja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E352D23BB03CA307C22577000024A667/$FILE/poytakirja.pdf).
- Söderqvist, Tiina-Liisa 2014. Espoonlahden seurakunnan johtavan diakonian viranhaltija Tiina-Liisa Söderqvistin haastattelu Espoonlahden kirkossa Espoossa 16.12.2014.
- Söderqvist, Tiina-Liisa 2015. Espoonlahden seurakunnan johtavan diakonian viranhaltija Tiina-Liisa Söderqvistin s-posti 14.10.2015.
- Tirri, Sirpa 2015. Espoon hiippakunnan asiantuntija Sirpa Tirrin (diakonia, työnohjauksen koordinointi, työyhteisöjen kehittäminen ja konsultointi) s-posti 15.6.2015.
- Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Jouni 2014. Espoonlahden seurakunnan kirkkoherra Jouni Turtiaisen haastattelu Espoonlahden kirkossa Espoossa 16.12.2014.
- Utriainen, Terhi 2006. Alaston ja puettu. Tampere: Vastapaino.
- Valli, Raine 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 100–112.

- Valli, Raine 2015. Paperinen kyselylomake. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 84–108.
- Vehkalahti, Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.
- Veijola, Timo 2002. Diakonian juuret Raamatussa. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 13–34.
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

LIITE 1: Mielipidetiedustelun saatekirje

Hyvä diakoniaruokailun asiakas,

olen sosionomi-diakoni (AMK) opiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin toimipisteestä. Teen opinnäytetyöni Espoonlahden seurakunnassa. Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää diakoniaruokailun asiakkaiden ajatuksia diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käytöstä. Tuloksia hyödynnetään diakoniatyön kehittämiseen luovuttamalla valmis opinnäytetyö Espoonlahden seurakunnan diakoniatyöntekijöiden käyttöön.

Pyydän Teitä vastaamaan oheiseen kyselylomakkeeseen. Vastauksenne käsittelee vain opinnäytetyön tekijä. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti eikä yksittäisen vastaajan tiedot ole tunnistettavissa tuloksista. Kyselylomakkeet hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Diakoniatyöntekijät keräävät täytetyt kyselylomakkeet diakoniaruokailun yhteydessä.

Olen kiitollinen jokaisesta vastauksesta!

Ystävällisin terveisin

Teija Taimio

LIITE 2: Mielenkartoitus

KYSELYLOMAKE DIAKONIA-ASIAKKAIDEN KÄYTTÖÄ VÄHÄISEN

1. Mikä on sukupuolenne? Ympyröikää sopiva vaihtoehto.

a) nainen

b) mies

2. Mikä on syntymävuotenne? Kirjoittakaa alle olevalle viivalle.

_____

3. Alla olevissa kahdessa kuvassa toisessa kuvassa diakoniatyöntekijällä on diakoniatyöntekijän vihreä virka-asu päällä ja toisessa ei. Kumpi henkilö on mielestänne LÄHESTYTTÄVÄMPI? Laittakaa rasti ruutuun JOMMAN KUMMAN kuvan alle.

KUVA 1. Diakoniatyöntekijällä on diakoniatyöntekijän virka-asu päällä

KUVA 2. Diakoniatyöntekijällä ei ole diakoniatyöntekijän virka-asua päällä

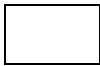
4. Tässä kohdassa on edelleen samat kuvat kuin edellisessä kysymyksessä, mutta nyt kysymys koskee luotettavuutta. Kumpi henkilö on mielestänne LUOTETTAVAMPI? Laittakaa rasti ruutuun JOMMAN KUMMAN kuvan alle.

KUVA 1. Diakoniatyöntekijällä on diakoniatyöntekijän virka-asu päällä

KUVA 2. Diakoniatyöntekijällä ei ole diakoniatyöntekijän virka-asua päällä

5. Millaisia ajatuksia ja/tai tunteita diakoniatyöntekijöiden vihreän virkapaidan käyttö Teissä herättää? Kirjoittakaa alle vapaasti. Jatkakaa tarvittaessa seuraavalle sivulle.

KIITOS VASTAUKSISTANNE!